

Belizar: taktika i strategija najvećeg bizantskog generala

Škrlac, Matija

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:669519>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
RIJEKA

MATIJA ŠKRLAC
BELIZAR: TAKTIKA I STRATEGIJA NAJVEĆEG BIZANTSKOG GENERALA
ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2017.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Rijeka

BELIZAR: TAKTIKA I STRATEGIJA NAJVEĆEG BIZANTSKOG GENERALA
ZAVRŠNI RAD

Student: Matija Škrlac

Mentor: dr. sc. Kosana Jovanović

Studij: Povijest/filozofija

Rijeka, kolovoz 2017.

Sažetak rada

Belizar je bio najveći bizantski general koji je tijekom svoje karijere vodio brojne kampanje na istoku i zapadu carstva. Ovaj rad usmjerava pažnju na kampanju koju je vodio na talijanskom teritoriju kako bi srušio kraljevstvo Gota i područje Italije podredio pod teritorij Bizantskog carstva. Rad kronološki prati tijek kampanje uz analizu taktike i strategije u pojedinim fazama osvajanja te nudi detaljne prikaze borbi i opsada gradova. Kampanja je započela pomorskom invazijom na Siciliju kako bi bili stvoreni uvjeti za postupni prelazak jedinica na kopno Italije. Nakon prelaska jedinica na kopno, Belizar je poveo vojsku do Napulja te nakon uspješne opsade grada i vještih diplomatskih pregovora nastavlja prema Rimu. Zbog Belizarovih taktičkih vještina koje je pokazao u opsadi Napulja, rimsko stanovništvo je odlučilo predati grad kako bi izbjegli velike žrtve i uništavanje grada. Nakon uspostavljene vlasti u Rimu, Belizar je započeo veliki pothvat utvrđivanja grada zbog neminovnog napada kojeg je izveo Vitigis, vođa Gota. Rad detaljno prikazuje žestoke sukobe za Rim te kako je Belizar djelovao tijekom ovog iznimno teškog vremena. Nakon uspješne obrane Rima počela je nova faza osvajanja teritorija Italije u kojoj su se Belizarove jedinice kretale prema Sjeveru. Najveće bitke ove faze rata odvijale su se oko Ancone, Arminiuma i Auximuma pa Justinijan šalje pomoć Belizaru u obliku velikog broja jedinica kojima je zapovijedao Narzes. Budući da su Belizar i Narzes obojica biliiskusni vojskovođe koji su prakticirali vrlo različite tehnike ratovanja, neizbježno je došlo do sukoba koji su ugrozili daljnji nastavak kampanje. Nakon brojnih pritužbi Justinijan je odlučio povući Narzesa iz Italije. Belizar je samostalno vodio jedinice prema Ravenni koju je nakon brojnih spletki i lažnih obećanja uspješno osvojio. U ovome trenutku Justinijan je povukao Belizara i poslao ga na istočnu frontu kako bi vodio kampanju protiv Perzije. Za vrijeme njegove odsutnosti Goti su se pobunili i za svojeg vođu postavili Totilu. Radilo se o vještom vojskovođi koji je u kratkom vremenu uspješno osvojio sav izgubljeni teritorij. Belizar je vraćen na teritorij Italije, ali bilo je prekasno za obranu osvojenog teritorija. Zbog neuspjeha u borbama s Totilom, Belizar je po posljednji put opozvan iz Italije. Pobjedu nad Gotima ostvarit će Narzes i time ostvariti ciljeve kampanje koja je ukupno trajala gotovo 20 godina.

Ključne riječi : Belizar, Bizant, Goti, Totila, Italija, rekonkvista, Narzes, rat, rani srednji vijek

Sadržaj

Uvod.....	1
1.Povijesni procesi, događaji i reforme – uvjeti nastanka kampanje u Italiji	7
2.Kampanja u Italiji – nastavak rekonkviste zapada.....	12
2.1. Prva faza Gotskog rata – Osvajanje Sicilije i prelazak na kopno Italije.....	12
2.2.Opsada Napulja.....	15
2.3.Opsada Rima.....	19
2.4.Nastavak osvajanja Italije.....	26
2.5. Opsada Ravenne.....	29
3.Totilina rekonkvista.....	32
4.Zaključak.....	38
Popis priloga.....	40
Popis literature.....	41

Uvod

Primarni interes ovog rada je proučavanje vojne taktike i strategije Belizara te ću u istraživanju navedenog pitanja najveću pozornost usmjeriti upravo na ovaj aspekt njegova djelovanja. Kako bi ovaj rad dobio znanstvene temelje, poduprijet ću ga primarnim izvorima. Glavni primarni izvor na kojem ću se najviše bazirati će biti Prokopije. Njegovo djelo „History of the wars“¹ se sastoji od sedam knjiga. Budući da će ovaj rad pažnju usmjeriti na Belizarova osvajanja na zapadu, knjige koje donose pregled istočnih osvajanja ću koristiti kako bih ponudio detaljniju sliku o prilikama u kojima je Belizar djelovao. Prva i druga knjiga govore o Perzijskim ratovima. Budući da se radi o vremenu u kojem je počela vojna karijera Belizara, ove knjige dat će nam uvid u razvoj njegove strategije i taktike. Koristit ću ih pri interpretaciji njegovih stavova i ideja te napraviti prikaz događaja koji su ga oformili u budućeg uspješnog vojskovođu. Treća i četvrta knjiga donose informacije o Vandalskim ratovima. Budući da one također prikazuju Belizarevo djelovanje na istoku, kao i prve dvije knjige pomoći će mi u interpretaciji Belizarovih ideja. Knjige šest, sedam i osam donose prikaz Gotskih ratova. Budući da se radi o zapadnim osvajanjima, ove knjige ću dublje analizirati te ih koristiti za dokazivanje teza o taktici i strategiji koju je Belizar koristio. Također će mi pomoći u prikazu povijesnog konteksta, te događaja i pojedinaca koji su utjecali na eventualne promjene u ratovanju ili odnosu Belizara prema svojem zadatku. Drugačiju perspektivu prema Belizarovoj kampanji analizirat ću u drugom Prokopijevom djelu „The Secret History of Procopius“.² Kao treći važan primarni izvor pozvat ću se na djelo Marcelina „The Chronicle of Marcellinus“.³ Marcelin navodi konkretne povijesne podatke koje ću koristiti za podupiranje svojih teza. Budući da se radi o važnom primarnom izvoru, ovo djelo ću dubinski analizirati. Četvrti primarni izvor važan za ovo istraživanje je Kronika Ivana Malalasa (The chronicle of John Malalas).⁴ Iako većina kronike neće biti od pomoći pri izradi rada, u njemu će se koristiti 18. knjiga, koja donosi dobar pregled povijesnog konteksta u vrijeme cara Justinijana. Peti primarni izvor na kojeg ću se pozvati u radu je djelo Evagrija „The Ecclesiastical History of Evagrius Scholasticus“.⁵ Kao i

¹Procopius 1938. *History of the Wars*. The institute mediaeval studies – St. Michael's collage, Toronto: Richard Clay and Sons.

²Procopius 2010. *The Secret History of Procopius*. www.forgottenbooks.org: Forgotten Books AG.

³Brian Croke 1995. *The Chronicle of Marcellinus*. Sydney: Australian Association for Byzantine Studies.

⁴Elizabeth Jeffreys et al. 1986. *The chronicle of John Malalas*. Melbourne: Australian Association for Byzantine Studies.

⁵Michael Withby 2000. *The Ecclesiastical History of Evagrius Scholasticus*. Liverpool: Liverpool University Press.

ranije navedene izvore, detaljnije ću analizirati ovo djelo kako bih pokušao pronaći uporišta za istraživanje ovog rada.

Pri istraživanju ću koristiti i sekundarnu literaturu. Zbog lakšeg snalaženja i činjenice da se sekundarna literatura poziva jedna na drugu, kronološki ću navesti djela. Kao dobar sekundarni izvor ću koristiti djelo J.B. Burya „History of the Later Roman Empire From The Death of Theodosius I to the Death of Justinian.“⁶ Ovo djelo donosi zanimljive informacije o opsadama u talijanskim ratovima, Belizarovim kampanjama, detaljima o Totili, velikim bitkama s Germanima, diplomaciji, podacima o Belizaru već od njegove kampanje protiv Perzije, detaljnim opisima Belizarova vodstva i pojedinostima oko ratova. Zbog svega navedenog ću podrobnije analizirati ovo djelo. Nakon toga, pozvat ću se na interpretacije u djelu Waltera Emila Kaegija.⁷ Djelo opisuje Justinijanove želje za obnovom teritorija Rimskog carstva, opisuje Belizarevo vodstvo u kampanjama, detaljno opisuje njegov put te daje dobar pregled političke, religijske i ideološke pozadine pothvata. Sljedeće djelo koje ću koristiti u istraživanju biti će djelo J.R. Martindalea.⁸ Djelo donosi biografske podatke o Belizaru, informacije od samih početaka njegovog djelovanja, o njegovoj obitelji i napredovanju pod vladom Justinijana. Također donosi kronološki opis vojnih misija te detaljne opise strateškog djelovanja. Zbog toga ću ovo djelo koristiti kao dobar kronološki orijentir koji također donosi podatke o osobinama i izgledu Belizara. Sljedeći sekundarni izvor koji će mi pomoći u istraživanju bit će rad Charlesa F. Pazdernika⁹ u kojem je opisano vojno djelovanje Belizara i Brasida. Nakon toga, kao izvor ću koristiti djelo Waltera Emila Kaegija pod nazivom „Byzantine Military Unrest 471-843“.¹⁰ Ovo djelo donosi informacije o Belizarevoj supruzi Antonini i njegovoj kćeri, o politici uz vojno vodstvo, o Belizarevom položaju u Italiji, informacije o odnosima Belizara i Justinijana, politici i itd. Na ovo djelo se kronološki nadovezuje knjiga istog autora pod nazivom „Some Thoughts on Byzantine Military Strategy“.¹¹ Knjiga bi mogla pomoći u boljem razumijevanju i interpretaciji strategije Belizara pa ću ga koristiti kako bih prikazao veću količinu informacija o djelovanju Belizara. Kako bih jasnije prikazao povijesni kontekst vladavine Justinijana koristit ću djelo Michaela

⁶ J.B. Bury 1958. *History of the Later Roman Empire From The Death of Theodosius I to the Death of Justinian*. New York: Dover Publications.

⁷ W.E. Kaegi 1965. *Arianism and the Byzantine Army in Africa 533-546*. New York: Fordham.

⁸ J.R. Martindale 1971. *The Prosopography of the Later Roman Empire*. Cambridge University Press.

⁹ Charles F. Pazdernik 1974. *Procopius and Thucydides on the Labors of War: Belisarius and Brasidas in the field*. Transactions of the American Philological Association. The Johns Hopkins University Press.

¹⁰ Walter Emil Kaegi 1981. *Byzantine Military Unrest 471-843*. Amsterdam: Adolf M. Hakkert.

¹¹ Walter Emil Kaegi 1983. *Some Thoughts on Byzantine Military Strategy*. Massachusetts: Hellenic College Press.

McCormicka.¹² Njegovo djelo se primarno sastoji od opisa tradicija slavlja trijumfa vladara pa ga kao takvog neću koristiti u cijelosti. U analizi povijesnog konteksta i analizi događaja koji su uvjetovali Belizarovu karijeru koristit ću djelo Miroslava Brandta „Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka“.¹³ Dobar pregled događaja vezan uz temu ovog rada donio je J. A. S. Evans u svojem djelu „The Age of Justinian“.¹⁴ Djelo vrlo detaljno opisuje Justinijanovu rekonkvistu. Informacije koje djelo nudi ću koristiti za bolju interpretaciju djelovanja Belizara. Djelo također navodi podatke o njegovom životu izvan vojne službe, o njegovim problemima u vojsci, zapovjednom lancu i sl., što su ključne informacije za prikaz i razumijevanje taktike i strategije. Nakon toga, pažnju ću obratiti na knjigu pod nazivom „Procopius and the Imperial Panels of S Vitale“¹⁵ kojeg su napisali Irina Andreescu-Treadgold i Warren Treadgold. Ova knjiga opisuje mozaike na kojima su prikazani Belizar, supruga Antonina te brojni drugi pojedinci. Postojanje ovakvih povijesnih ostataka pokazuje da je utjecaj Belizara bio veoma velik na području Italije. Zbog toga ću ovu knjigu koristiti kako bih bolje proučio kako je Belizarevo osvajanje Italije utjecalo na društvo i njegov status. Zanimljivo je da je na mozaicima prikazana Belizarova žena. To povlači različite interpretacije o tome koliki je bio utjecaj kojeg je Antonina vršila na Belizara i njegovo djelovanje. Budući da se radi o veoma zanimljivom aspektu Belizarove karijere, posvetit ću pažnju djelu Lynde Garland pod nazivom „Byzantine Empresses“¹⁶ kako bih ga pobliže istražio. Zbog brojnih informacije koje su ponuđene u djelu „History of the Decline and Fall of the Roman Empire“¹⁷ Edwarda Gibbona, detaljnije ću proučiti dio knjige koji je usmjeren na samog Belizara. Dodatne informacije o povijesnom kontekstu u kojem se odvijalo djelovanje Belizara istražiti ću u djelu Georgija Ostrogorskog „Povijest Bizanta 324.-1453.“¹⁸ Knjige J.A. Evansa¹⁹ i Michaela Maasa²⁰ baziraju se na povijesnom pregledu vladavine Justinijana. Koristit ću ih za prikaz događaja koji su rezultirali postavljanjem Belizara kao glavnog vojskovođe u rekonkvisti Europe zbog detaljnog opisa osvajanja i ratovanja na području Europe. Kao najvažniju sekundarnu literaturu proučit ću djelo Iana Hughesa

¹² Michael McCormick 1986. *Eternal Victory: Triumphal rulership in late antiquity, Byzantium and the early medieval west*. Cambridge University Press.

¹³ Miroslav Brandt 1995. *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*. Zagreb: Školska knjiga.

¹⁴ J. A. S. Evans 1996. *The Age of Justinian: The Circumstances of Imperial Power*. London: Routledge.

¹⁵ Irina Andreescu-Treadgold, Warren Treadgold 1997. *Procopius and the Imperial Panels of S. Vitale*. College Art Association.

¹⁶ Lynda Garland 1999. *Byzantine Empresses*. London: Routledge.

¹⁷ Edward Gibbon 2001. *History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. New York: Fred de Fau & company.

¹⁸ Georgije Ostrogorski 2002. *Povijest Bizanta 324. – 1453*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

¹⁹ James Allan Evans 2005. *The Emperor Justinian and the Byzantine Empire*. London: Greenwood Press.

²⁰ Michael Maas 2005. *The Cambridge Companion to The Age of Justinian*. USA: Cambridge University Press.

„Belisarius: The Last Roman General“.²¹ Djelo se koncentrira na Belizara kao povijesnu ličnost te daje detaljan pregled njegovog života, napredovanja u politici i vojsci te brojne druge aspekte njegovog života. Budući da je prikaz gotovo biografski, koristit ću ga kao najbolji orijentir u istraživanju strategije i taktike Belizara. Djelo će mi pomoći u razumijevanju faktora koji su utjecali na iste i dati bolji uvid u detalje života „posljednjeg rimskog generala“. Prilikom analize taktike, strategije i diplomatskih odnosa koristit ću knjigu Alexandera Sarantisa i Neila Christia.²² Djelo vrlo detaljno opisuje kako je izgledao život u rimskoj vojsci toga vremena, opsadne taktike i strategije, kampanje itd. Zbog svega navedenog, djelo smatram veoma važnim sekundarnim izvorom. Posljednji sekundarni izvor kojeg ću koristiti bit će djelo Conora Whatelya.²³ Djelo je tematski vrlo slično djelu Sarantisa i Christia te prikazuje Prokopijeva tumačenja vojne taktike i kampanja Belizara protiv Vandala i Gota. Koristit ću ga pri dubinskoj analizi taktike i strategije.

Kako bih proveo kvalitetno istraživanje ove kompleksne teme, prvo ću naglasiti svoje istraživačko pitanje. Koje su značajke Belizarove taktike i strategije koje su ga učinile toliko slavnim generalom, je li bio podložan određenim utjecajima u kampanjama te koliko su utjecaji definirali njegovo djelovanje? Metode koje ću koristiti prilikom pisanja ovog rada primarno će biti orijentirane na detaljnu analizu primarne literature. Svjestan sam da će prilikom analiziranja vjerojatno doći do brojnih različitih ili čak kontradiktornih informacija. Zato ću primarne izvore usporediti prilikom analize te prikazati kako svaki od njih prikazuje određeni događaj ili određenu informaciju. Ovakav pristup dubinske analize i uspoređivanja između primarnih izvora osigurat će mi jasne i sigurne informacije koje ću nakon toga koristiti u potvrđivanju svojih hipoteza. Informacije iz primarne literature ću nakon toga uspoređivati i analizirati sukladno informacijama iz sekundarne literature. Važno je pritom naglasiti da povijesni kontekst kao takav neću istraživati jer nije u primarnom interesu ovog rada. Velika količina sekundarne literature donosi određene prednosti. Omogućit će mi da proučavam pojedina djela i interpretiram informacije koje nudi, a nakon toga provedem uspoređivanje sa drugim sekundarnim izvorima. Sekundarnu literaturu ću također usporediti s navodima primarnih izvora kako bih prikazao kako različiti autori interpretiraju informacije koje nam nudi primarna literatura. Prilikom analize usporedit ću stavove stručnjaka sa vlastitim stavovima i objasniti podržavaju li ili opovrgavaju moje vlastite hipoteze. Tijekom

²¹ Ian Hughes 2009. *Belisarius: The Last Roman General*. Barnsley, UK: Westholme Publishing.

²² Alexander Sarantis, Neil Christie 2013. *War and Warfare in Late Antiquity*. Leiden, Boston: Brill.

²³ Conor Whately 2016. *Battles and Generals: Combat, Culture, and Didacticism in Procopius' Wars*. Leiden: Brill.

istraživanja na ovaj način ću potvrditi ili opovrgnuti svoje hipoteze te na kraju rada doći do odgovora za svoje istraživačko pitanje.

Prilikom čitanja literature i stvaranja izvorne ideje o pisanju ovog rada postavio sam određene hipoteze koje su bazirane na mojem ranijem znanju o ovoj temi ili na mojim pretpostavkama. Jedna od hipoteza podrazumijevala je da je Belizar kao vrstan vojskovođa morao biti odgajan u vojničkom stilu od svoje rane dobi kako bi postao sposoban i uspješan u svojoj struci. Isto tako, budući da mu je car Justinijan dao zadatak s vrlo velikom odgovornošću, pretpostavljam da je Belizar uživao potpuno povjerenje cara u njegove vojničke sposobnosti. Veliki uspjesi na bojištima svjedoče o tome da je Belizar bio vrlo dobar poznavatelj vojne taktike i strategije. Smatram da ga je posebno uspješnim učinilo to što je uveo nove načine ratovanja, drastično reformirao postojeće taktike ili primijenio potpuno novu tehniku. U njegovim osvajanjima je diplomacija morala igrati veliku ulogu pa Belizara zasigurno možemo smatrati odličnim diplomatom. Postoje određene informacije o tome da je Belizarova žena Antonina imala velik utjecaj na interese Belizara, njegovu taktiku, osvajanja, političke odnose i sl. Ipak, smatram da taj utjecaj nije bio toliko velik da bi se Belizara moglo smatrati marionetom jedne moćne žene. Istraživanje će pokazati pravi odgovor. Pretpostavljam da su osvajanja Belizara bila uvelike potpomognuta financijskom i vojnom pomoći Justinijana. Smatram da bez takvih velikih sredstava koja su mu bila dostupna, Belizar ne bi mogao postići tako velike uspjehe na svojim frontama. Prvi pregled literature mi je otkrio da je Belizar ostavio veliki trag na području Italije pa smatram da je njegova prisutnost na tome području odigrala vrlo prodornu ulogu u odnosima s Gotima. Jedna od hipoteza koja mi se čini razumnom je hipoteza o tome da Goti i Belizar nisu bili u dobrim odnosima čak ni nakon njegovog preuzimanja teritorija. Goti su zasigurno bili veoma moćan protivnik, ali pobjede Belizara me navode na zaključak da je njegova superiorna taktika nadišla sva njihova očekivanja. Vještina koju Belizar pokazuje pri vođenju kampanja morala je predstavljati veliki problem za Justinijana jer je njegov general postao veoma moćan, cijenjen među vojnicima i vrlo bogat. Pretpostavljam da je Justinijan zbog ovih razloga namjerno smijenio Belizara kako ne bi predstavljao opasnost njegovom tronu pa vodstvo nad vojskom povjerio novom generalu. Moja glavna hipoteza označila bi moj stav da je Belizar bio vrlo uspješan general zbog svojeg odgoja, svojih osobina, zbog dobrog odnosa s carem te vrlo mudrog iskorištavanja resursa koji su mu bili dostupni. Zasigurno je osmislio nove taktike te za strategiju maksimalno iskorištavao pomoć Justinijana. Navedene hipoteze ću koristiti kao pomoć u argumentaciji tijekom istraživanja Belizarove taktike i strategije.

Dubinsko istraživanje neće biti usmjereno prema analizi ovih hipoteza jer one služe kao orijentir u istraživanju te će na kraju istraživanja biti potvrđene ili opovrgnute. Ipak, smatram da drugi pojedinci nisu imali dubinski utjecaj na njegovo djelovanje te da je ono plod njegovog kreativnog uma. Istraživanje će pokazati koliko su navedene hipoteze utemeljene u povijesnim činjenicama.

Ovim radom dati ću odgovor na pitanje o tome kako je Belizar iskoristio postojeću situaciju u Istočnom Rimskom carstvu da bi bio postavljen na poziciju glavnog vojskovođe u kampanji osvajanja teritorija bivšeg Zapadnog Rimskog carstva. Pronaći ću odgovor na pitanje kako je uspio postati jednim od najpoznatijih generala antike, što ga je točno motiviralo i vodilo u njegovim kampanjama na zapadu. Također, odgovorit ću kako je prema potrebama rekonkviste razvio svoju taktiku i strategiju kako bi osvojio dijelove bivšeg carstva. Pronalaskom odgovora na ova pitanja pokazat ću kako je postao jedan od najmoćnijih i najcjenjenijih vojskovođa.

1. Povijesni procesi, događaji i reforme – uvjeti nastanka kampanje u Italiji

Belizarova kampanja na zapadu je bila ogroman ekonomski, politički i logistički pothvat kojim je Justinijan težio ka ponovnom uspostavljanju Zapadnog rimskog carstva pod vlastitom upravom. Ovaj pothvat nastojao je obnoviti upravu carstva nad svim teritorijima koji su mu pripadali u vrijeme kada je carstvom vladao car Konstantin.²⁴ Prije nego što je kampanja uopće počela, Justinijan je morao osigurati stabilnu situaciju u carstvu kako bi se mogao posvetiti svojim megalomanskim planovima. Ostrogorski navodi da je „prirodno pravo rimskog cara bilo da restituira rimsko nasljeđe.“²⁵ To je upravo ono što je Justinijan nastojao ostvariti. Od svojeg dolaska na vlast, Justinijan je pokazivao kršćanske odlike te je pod svoju volju podredio čak i bizantsku crkvu. Bio je veliki kršćanin, ne toliko u smislu dobročinitelja za malog čovjeka koliko u smislu izrazite podrške Crkvi, jačanju njezine pozicije i isticanju njezinog primata pred svim ostalim vjerama. Sukladno tome, car nije mogao dopustiti da sveta rimska zemlja bude pod vlašću barbara i heretika. Revitalizacija rimskog carstva označila bi stvaranje jedinstvenog kršćanskog carstva.²⁶ Kako bi odobrovoljio rimskog papu da prihvati vrhovništvo Bizanta trebalo je prvo raskinuti s monofizitizmom²⁷ koji je kroz povijest Bizanta često bio razlog sukoba i prijepora. Primat nad papom treba promatrati kao jak politički čimbenik kojeg Justinijan treba na prostoru Italije da bi imao neki oslonac na neprijateljskom teritorij.²⁸ Priznanje primata za njega bi označavalo stvarno ili fiktivno pravo bizantskog cara nad teritorijem Italije. Dok je kontemplirao o osvajanju Zapada Justinijan je ipak previdio da postoje stvarne razlike između nekadašnjeg carstva i carstva kojim je vladao. Razlike su najviše bile vidljive u helenskom karakteru Bizanta tog vremena dok Zapadno carstvo nije počivalo na takvom kulturnom i duhovnom ustrojstvu. Ova razlika jedan je od mnogih problema koji će obilježiti rekonkvistu.²⁹

Kako bi pothvat bio ostvariv Justinijan je pokrenuo cijeli niz velikih djela koja su ostavila snažan utisak na Bizant. U ovome ću poglavlju opisati što je to Justinijana učinilo toliko moćnim i samopouzdanim da je odlučio restaurirati Zapadno Rimsko carstvo. Budući

²⁴ Brandt 1995, str. 34.

²⁵ Ostrogorski 2002, str. 21.

²⁶ Isto, str. 21.

²⁷ Monofizitizam je učenje po kojem u Kristu ne postoje dvije odvojene osobe (božanska i čovječja), nego jedna jedinstvena (istovremeno i božanska i čovječja).

²⁸ Ostrogorski 2002, str. 22.

²⁹ Brandt 1995, str. 60.

da se ovaj rad neće konkretno baviti istočnom frontom Bizanta, neće detaljno opisivati kakav je bio odnos Justinijana prema Istočnim susjedima, poglavito prema Perziji. Perzija je bila vrlo moćan susjed koji je bio stalni trn u oku Justinijana zbog stalnih graničnih sukoba i upada na bizantski teritorij. Belizar nije mogao biti odaslan na novu kampanju u Italiju ako je carstvo u stalnoj opasnosti od svojih susjeda. Ovaj problem je bio jedan od većih koje je Justinijan morao riješiti. Rješenje je bilo vrlo jednostavno – Justinijan je odlučio sklopiti mir čak i uz cijenu plaćanja danka Perziji.³⁰ Čini se da je ovo vrlo skupo rješenje za carstvo te da bi u normalnim okolnostima odluka vjerojatno bila sramotna i ponižavajuća. Činjenica da se ovakva odluka uopće razmatrala, sama po sebi pokazuje koliko je bila gorljiva želja cara za rekonkvistom. Politička previranja koja su pogodila područje Italije netom prije početka zapadne kampanje dodatno su zakomplicirala osvajanje područja. Na prijestolje je sjeo Teodat koji nije imao u planu predati svoj tron. Nade mu je osnažila smrt generala Mundusa i Mauriciusa u sukobu s Gotima na prostoru Dalmacije. Prvi pokušaji rješavanja situacije bili su na diplomatskoj osnovi. Budući da se radilo o diplomatskoj raspravi između cara i „barbara“ ne začuđuje što je vrlo brzo došlo do toga da je Justinijan diktirao ultimatum. Tijekom ljeta 535. godine carev izaslanik je prenio ultimatum koji jasno naglašava da ako Teodat ne abdicira, Justinijan će silom prisvojiti željeni teritorij. Teodat je odbio ultimatum i tako je započeo dvadesetogodišnji rat koji je uništio ostrogotsku državu i upropastio blagostanje Italije.³¹ Na ovaj način izgubljene su sve nade za relativno laganim osvajanjem područja Italije. Zapadno carstvo morat će biti podređeno silom.

Problemima u vanjskoj politici pridružili su se brojni unutrašnji problemi koji su pogodili Bizant. 532. godine Carigrad je pogodio žestoki ustanak Nika. Ustanak je bio pobuna političkih stranaka koje su vladale carigradskom scenom. Justinijan je prije dolaska na vlast pripadao stranki plavih čiji program je odgovara njegovim državnim i vjerskim interesima. Suprotna stranka (ili dema) bila je dema zelenih. Zeleni su bili skloni monofizitizmu pa su bili protivnici Justinijana koji je zastupao kršćansku stranu. Također su na svojoj strani imali većinu trgovaca u Bizantu jer su bili dobro povezani s istočnim područjima. Justinijan je pripadao plavima koji su bili prokatolički orijentirani i na svojoj strani imali većinu bizantskih zemljoposjednika.³² Dolaskom na vlast Justinijan se htio osloboditi utjecaja svih dema te im

³⁰ Ostrogorski 2002, str. 23.

³¹ Brandt 1995, str. 66.

³² Isto, str. 68.

je propisao kaznene mjere kako bi ih uklonio sa političke scene.³³ Car ipak nije računao da će takva politika rezultirati ujedinjenjem dema protiv cara i podizanjem velikog ustanka u kojem je čak proglašen drugi car. Za novog cara ustanici su proglasili nećaka Anastazija I. te ga postavili na tron u hipodromu. Spas za Justinijana bili su njegovi vjerni generali Belizar i Narzes. Na riječ cara Belizar je poveo svoje snage u pokolj na hipodromu, pobivši tisuće ustanika. Nakon velikog ustanka započela je nova era Justinijanove vladavine. Kako bi se osigurao od novih ustanaka odlučio je podrediti sve društveni aspekte vlastitoj volji. Preuzeo je vrhovništvo nad Crkvom, utemeljio potpunu vlast u politici i unutrašnjim odlukama te potpunu vlast nad vojskom.³⁴ Stvarao je velike građevinske planove, izgradnju Hagie Sophie i brojnih drugih građevina. Za takve planove bilo je potrebno osigurati basnoslovna sredstva.

Prvi korak u nabavi sredstava bila je detaljna administrativna reforma. Justinijanove administrativne mjere uvele su disciplinu u upravni sustav. Pokušao je iskorijeniti korupciju službenika, kupnju činovničkih položaja i osigurati da prihod od poreza odlazi u državnu blagajnu, a ne u džepove činovnika.³⁵ Veća pažnja usmjerena je na jačanje trgovine i obrta. Od svojih samih početaka Bizant je iskorištavao svoj povoljni prometni položaj kako bi profitirao od trgovine između Europe i Azije. Bizant nije imao trgovački primat na Sredozemlju. Umjesto toga, pažnju je obratio prema mnogo bogatijem istoku. Zbog velike proizvodnje logično je da se carstvo okrenulo trgovini prema zapadu. Očuvanje mira na prostoru Sredozemnog mora bio je vrlo važan faktor u trgovini. To je jedan od glavnih razloga organizacije Belizarovih kampanja jer bi se na taj način silom osiguralo mirno tržište za proizvode bizantskih faktorija (vidi kartu 1. na stranici 11.). Nove trgovačke veze sa zapadom za carstvo su označile dodatan profit koje su trgovci vrlo dobro prihvatili.³⁶ Bujanje trgovine i širenje tržišta osiguralo je potrebna financijska sredstva za financiranje građevinskih projekata i za nove ratne kampanje, primarno za kampanju osvajanja Italije.³⁷

Jedno od najvećih postignuća vladavine Justinijana bila je kodifikacija rimskog prava. Ovaj veliki projekt za Justinijana je vodio Tribonijan. On je za kodifikaciju prava primarno koristio već postojeće kodekse: Codex Theodosianus, Codex Gregorianus i Codex Hermogenianus. Uz pomoć ovih kodeksa je formirano pravo koje je vrijedilo od

³³ Ostrogorski 2002, str. 23.

³⁴ Brandt 1995, str. 68.

³⁵ Ostrogorski 2002, str. 24.

³⁶ Brandt 1995, str. 76.

³⁷ Za više informacija o gospodarskim i administrativnim reformama Justinijana vidi Ostrogorski, Povijest Bizanta 324. – 1453, 2002. i Brandt, Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka, 1995.

Hadrijanovog doba. Ovaj cijeli pravni opus se često naziva Corpus iuris civilis.³⁸ Zakonski akti su mijenjani i prilagođavani kako bi odgovarali društvenim i religijskim normama koje su postojale za vrijeme Justinijanove vladavine.

Na temelju ovog velikog postignuća na području prava, Justinijan je uredio postojeće nepravilnosti u radu državne administracije. Sukladno administrativnoj reformi provedena je i detaljna porezna reforma. Uz trgovinu potican je i razvoj obrta. Kako bi se proizvodnja bolje razvijala, potaknuta je modernizacija u gradnji, navodnjavanju, obradi metala, vojnoj industriji i drugim industrijskim oblicima.³⁹ Povećanje poreznih prihoda bilo je potrebno jer su bizantski vojnici bili plaćena vojska. Manjak sredstava i kašnjenje nadnica često su doveli do pobune vojnika. Vojnici se nisu htjeli boriti ako nisu bili plaćeni pa je Justinijan morao osigurati ogromne svote novca. Tako velike iznose mogao je osigurati samo razvojem proizvodnje i trgovine, te jakim sustavom oporezivanja.⁴⁰

Važan aspekt pozornosti koju je Justinijan usmjerio prema uređivanju unutrašnje politike bio je posvećen religiji. Justinijan je uz revitalizaciju propalih dijelova carstva nastojao ostvariti „carstvo kršćanske religije“. Nijedan car nije u tolikoj mjeri podredio religijske konstelacije u svojem carstvu. Justinijan je osobno odlučivao o ustroju Crkve, podredio je i papu i patrijarha svojim odlukama. Odluke o važnim vjerskim pitanjima, saborima, pa čak i religijskim pjesmama je donosio car i nametao ih vjerskim poglavarima.⁴¹

Restauracija carstva bila je vidljiva u još jednom, dotad manje iskazanom aspektu. Radilo se o uzdizanju kulture i gradnje. U gradnji se nije posvetio monumentalnoj gradnji i izgrađivanju Bizanta.⁴² Ogromna sredstva bila su utrošena za izgradnju brojnih utvrđenja kako bi se osigurala granica s Perzijom. Pokrenuti su veliki javni radovi putem kojih su izgrađene velebne carske zgrade, građeni su mostovi, ceste, vodovodi, kanalizacije, javna kupališta. U Carigradu se grade brojne monumentalne građevine.⁴³

³⁸ Ostrogorski 2002, str. 25.

³⁹ Brandt 1995, str. 75.

⁴⁰ Za više informacija o ovoj temi vidi Ostrogorski, Povijest Bizanta 324. – 1453, 2002. i Brandt, Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka, 1995.

⁴¹ Ostrogorski 2002, str. 26.

⁴² Brandt 1995, str. 70.

⁴³ Za više informacija o vjerskim reformama te građevinskim pothvatima Justinijana vidi Ostrogorski, Povijest Bizanta 324. – 1453, 2002. i Brandt, Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka, 1995.

OBNOVLJENO RIMSKO CARSTVO U DOBA JUSTINIJANA I.

Karta 1. (Izvor: Brandt 1995. str. 80.3).

2. Kampanja u Italiji – nastavak rekonkviste zapada

Budući da počeci Belizarove karijere sežu daleko u prošlost prije kampanja koje je vodio na području Italije, ukratko ću navesti neke važne odrednice razvoja njegove karijere. Najvažniji izvori za istraživanje Belizara su djela Prokopija koji mu je bio suputnik u Africi i Italiji. Tijekom cijelog tog perioda obavljao je funkciju njegovog savjetodavca pa je imao neposredan uvid u tadašnje događaje. Zbog jednostavnog, ali vrlo detaljnog načina pisanja, koristit ću ga kao glavni izvor. U nastavku teksta ću kronološki prikazati događaje kojima ću predstaviti tijek Belizarevog ratovanja te pokušati predočiti koje taktike i strategije koristi prilikom ratovanja.

Prva važnija kampanja Belizara bila je kampanja protiv Perzije. Prvo navođenje Belizarovog imena u djelu „History of the Wars“ je upravo u kontekstu jedne od bitaka protiv Perzijanaca. Zbog pohvalnog djelovanja, Belizar je unaprijeđen u poziciju zapovjednika vojske na području Darasa. U tom trenutku Prokopije postaje njegov savjetnik i vjerni pratitelj. Budući da je tema ovoga rada usmjerena na Belizarovu kampanju u Italiji, ovdje se neću detaljnije baviti njegovom strategijom u Perziji.⁴⁴ Vrlo brzo se uzdiže kroz vojnu hijerarhiju, vjerojatno zbog prijateljstva s Justinijanom. U drugoj knjizi djela „History of the Wars“ nastavlja se tematika Perzijskog rata koja je ponegdje prekinuta epizodama iz Belizarevog osvajanja Italije. Nakon što je Belizar pokorio Vitigisa u Italiji (o čemu će biti više govora u nastavku istraživanja), poveo je Gotsku vojsku u boj u Mezopotamiji. Ovakvi prelasci „stranih“ vojnika nisu neobični za ovo vrijeme jer se prije svega radi o plaćeničkoj vojsci koja nije previše odana vladaru.⁴⁵ Belizar je tijekom vremena postigao vrlo dobar glas. Tamo gdje je problem trebalo riješiti brzim i efikasnim putem poslan je Belizar. Zboga toga je postavljen za generala vojske u Libiji.⁴⁶

2.1.Prva faza Gotskog rata – Osvajanje Sicilije i prelazak na kopno Italije

Kampanja u Italiji bila je logistički vrlo zahtjevan pothvat. Kako bi se potencijalno isposlovalo lakše preuzimanje Italije, Justinijan šalje Petra Ilirca kako bi pregovarao s

⁴⁴ Za više informacija vidi Procopius, *History of the Wars*, knjiga I, 1938.

⁴⁵ Za više informacija o pohodu u Mezopotamiji vidi Procopius, Isto, knjiga II, 1938.

⁴⁶ Za više informacija o ratu protiv Vandala vidi Procopius, Isto, knjiga III, 1938.

Teodatom (kraljem Gota). Petar je poslan zbog svoje blage, ali vrlo uvjerljive naravi.⁴⁷ Nakon što je Teodat odbacio sve prijedloge i ubio Amalsunthu (koja je bila legitimna nasljednica rimskog prijestolja uz podršku Justinijana), Petar je u ime Justinijana objavio rat Teodatu. Belizar je postavljen za glavnog zapovjednika svih snaga u ovoj kampanji. Bizantsku vojsku u to vrijeme je vodilo ukupno 22 generala, ali Belizar je bio nositelj vrhovne komande. Ova pozicija mu je omogućila gotovo carsku moć u zapovjedanju.⁴⁸ Prilikom polaska vojske njezino je odredište bilo tajno. Belizar je navodno plovio za Kartagu, vjerojatno da bi se zavaralo potencijalne špijune.⁴⁹ Osvajanje Sicilije označilo je ključan korak u kampanji koji je direktno ovisio o brojnosti gotskih jedinica na otoku.⁵⁰ Zanimljivo je da Belizara tijekom kampanje prati žena Antonina. Evans navodi da je Belizar bio jedini bizantski general koji je u kampanje vodio svoju ženu. Zbog toga se govorilo da joj je podložan što je naštetilo njegovom ugledu.⁵¹ Antonina je bila vrlo sklona preljubima i varala je Belizara tijekom cijelog braka. Vrlo je vjerojatno da ju je Belizar zbog toga htio držati u blizini.⁵² Najveći problem za Belizarovu vojsku bila je udaljenost od Konstantinopola (koja će u kasnijim fazama kampanje prouzročiti brojne probleme u opskrbi, isplati nadnica, zahtjevima za pojačanjem i sl.). To je podrazumijevalo da će vojska brodovima biti odvezena do Sicilije, iskrcat će se na otoku i preuzeti kontrolu nad njime. Bury je smatrao da je odlazak na Siciliju pravi početak Gotskog rata i datira ga krajem lipnja 535. godine.⁵³ Evans navodi da je Belizar vodio oko 7 500 vojnika.⁵⁴ Uz ostale jedinice, Belizar je sam plaćao vlastite vojnike kojih je bilo oko 2000.⁵⁵ To znači da je od Justinijana za ovaj veliki pothvat dobio samo 5 500 vojnika. Hughes navodi podatak da se možda radilo o samo 4 000 vojnika.⁵⁶ Radi se o upola manjem broju jedinica od onih koje je Belizar dobio u Africi. Evans smatra da je razlog tome bio loš izračun gotskih snaga pa se smatralo da će biti znatno slabiji.⁵⁷ Iskrcavanje na Siciliju izvedeno je u Catanu.⁵⁸ Prilikom osvajanja otoka, jedini grad koji je pružao otpor je bio Panormus. Grad je bio dobro utvrđen pa ga je bilo nemoguće osvojiti s kopna. Belizar u početku provodi inspekciju svih značajki grada kako bi utvrdio njegovu slabu točku. Odlučuje

⁴⁷ Hughes 2009. str. 103.

⁴⁸ Gibbon 2001. str. 1636.

⁴⁹ Procopius 1938. knjiga V str. 24.

⁵⁰ Bury 1958. str. 170.

⁵¹ Evans 1996. str. 116.

⁵² Garland 1999. str. 19.-20.

⁵³ Bury 1958. str. 169.

⁵⁴ Evans 2005. str. XIX.

⁵⁵ McCormick 1986. str. 125.

⁵⁶ Hughes 2009. str. 123.

⁵⁷ Evans 2005. str. 65.

⁵⁸ Bury 1958. str. 171.

napasti gradsku luku koja se pružala uz zidine jer je bila najslabija točka utvrđenja. Belizar je primijetio da su jarboli njegovih brodova viši od gradskih zidina. U ovom trenutku pokazuje svoju dosjetljivost. Naredio je vojnicima da manje brodove (ili čamce) zavežu za jarbol i napune ih strijelcima. Ove čamce su nakon toga podignuli iznad razine gradskih zidina pa su strijelci iz čamca imali odličnu poziciju za uništavanje branitelja grada. Goti koji su upravljali gradom bili su šokirani ovakvom vrstom napada pa su ubrzo predali grad. Na taj način je Belizar osigurao teritorij koji će služiti kao baza za lansiranje napada na talijansko kopno.⁵⁹ Do kraja 535. godine cijela je Sicilija bila okupirana jedinicama Belizara.⁶⁰

Zauzimanjem Panormusa Belizar je prisvojio velike količine blaga koje su zasigurno dobro došle za financiranje vojske, ali i kao plijen za Justinijana.⁶¹ Operacija zauzimanja Sicilije izvedena je vrlo pažljivo. Očigledno je da je Belizar imao vrlo dobar plan putem kojeg je valjalo djelovati te odmah po zauzimanju otoka na njemu uspostavlja kamp iz kojeg će krenuti na talijansko kopno. Operacija je također predstavljala veliki rizik jer je mogla označiti vrlo rani raspad cijele kampanje. Zbog toga ne brza u svojem djelovanju nego pomno planira svaki potez i ne riskira živote svojih vojnika. Osvajanje je omogućilo vršenje pritiska na Teodata koji je priznao pripajanje Sicilije carstvu. Teodat se bojavao Belizara jer se radilo o zapovjedniku vrlo visokog glasa, zapovjedniku vojske Bizanta koji je u ovo vrijeme još uvijek bio iznimno moćan.⁶² Prema tome, taktika Belizara nije bila direktno usmjerena samo na ratovanje. Također je koristio politički pritisak kako bi prisilio protivnika na ustupke tijekom pregovora. Teodat se pokolebao i zarobio poslanika Petra pa je Belizar po naredbi Justinijana započeo Gotski rat.⁶³ Prešao je vojskom iz Messine u Rhegium i započeo napad na kopno Italije. Zbog predaje Gota u Messini mogao je slobodno napredovati sve do Napulja bez ikakvog otpora.⁶⁴ Tamošnje domaće stanovništvo navodno je prilazilo Belizaru jer su bili nezadovoljni pod vlašću Gota. Dodatni razlog odsutnosti njihovog otpora je bio taj da gradovi nisu bili utvrđeni pa ih se nije moglo braniti od napada vojske.⁶⁵ Važno je napomenuti da Belizarove snage nisu bile brojčano nadmoćne pa je svaki pridruženi vojnik s teritorija Italije bio dobrodošao. Budući da se radilo o gotskim jedinicama, one su mogle pružiti korisne informacije o terenu, položaju neprijatelja, brojčanoj snazi i sl. Belizar nije imao većih

⁵⁹ Procopius 1938. knjiga V str. 25.

⁶⁰ Kaegi 1965. str. 43.

⁶¹ Procopius 1938. knjiga V str. 26.

⁶² Isto, str. 28.

⁶³ Isto, str. 34.

⁶⁴ Evans 1996. str. 140.

⁶⁵ Hughes 2009. str. 129.

problema u napredovanju kroz ovu regiju Italije. Nastavio je od Rhegiuma prema Bruttiumu i Lukaniji. Flota je pratila njihovo napredovanje ploveći uz obalu kako bi mogla podržati kopnene snage ukoliko se ukaže potreba.⁶⁶

2.2.Opsada Napulja

Prva veća prepreka bio je Napulj. Radilo se o dobro utvrđenom gradu s garnizonom gotskih jedinica. Flota se usidrila u luci, a Belizaru se predala utvrda koja je štitila grad. Prilikom organizacije opsade, praksa je bila postaviti kamp vojske i poslati izaslanika da dogovori uvjete predaje grada. Kako sam ranije naveo, Belizar je vrlo dobro znao da je bolje izbjeći sukob i nepotrebno prolijevanje krvi. Poslanicima Napulja je potajno ponuđena velika svota da predaju grad. Belizar bi prihvatio sve zahtjeve građana neovisno o tome koliko su teški. Građani su ipak odbili predati grad te Bury smatra da je tome doprinijela židovska zajednica Napulja koja je podržavala Gote.⁶⁷ Tek nakon što su pregovori propali se prešlo na vojno osvajanje grada. Grad je bio vrlo dobro utvrđen te ga je s jedne strane štitilo more, a s druge nepristupačan teren. Uobičajena praksa bila je presjeći akvadukte kako bi grad ostao bez vode. Nažalost, grad je bio pripremljen za opsadno stanje pa je imao rezerve vode u bunarima.⁶⁸ Jedan od Belizarovih vojnika je primijetio da akvadukt čini tunel kojim bi se moglo ući u grad ako ga se malo proširi. Belizar je odmah naredio da vojnici učine rečeno i najavio je nagradu za pojedinca koji je osmislio ovu akciju. Morali su grepsti stijenu koju bi u uobičajenim okolnostima razbijali kako ih se ne bi čulo. Unatoč sigurnom probou zidina, Belizar je još jednom pozvao stanovništvo Napulja da mu dopusti osvajanje grada. To je još jedan od primjera koji pokazuju važnost suradnje s lokalnim stanovništvom koje je Belizar poštivao. Bio je svjestan što će njegovi vojnici učiniti građanima i žali za tim što napada Rimljane. Dok su se vojnici pripremali za proboj kroz tunel, Belizar je čekao pred zidinama s visokim ljestvama kako bi se ostatak vojnika popeo preko zidina kada napad počne. Dio vojnika se prestrašio proboga kroz tunel, ali Belizar ih nije kaznio. Imao je razumijevanja za svoje vojnike i njihove strahove. Na kraju su i te jedinice bile posramljene pa su se zajedno s ostalima priključili napadu.⁶⁹

⁶⁶ Procopius 1938. knjiga V str. 37.

⁶⁷ Bury 1958. str. 175.

⁶⁸ Procopius 1938. knjiga V str. 42.

⁶⁹ Isto, str. 47.-48.

Operacija se odvijala pod okriljem noći kako jedinice ne bi bile otkrivene. Dok su vojnici proširivali tunel, Belizar je zagovarao stražu na tornjevima kako ne bi čuli rad u akvaduktu. Nakon proboja u grad, ubili su stražare dvaju tornjeva na sjevernoj strani grada gdje ih je Belizar čekao. Ti vojnici su uspjeli ostvariti sve od navedenog bez da je itko u gradu shvatio što se zapravo događa. Ovo je važan pokazatelj koji jasno dokazuje da iako se radilo o plaćeničkim jedinicama, radilo se o profesionalnoj vojsci. Brzom akcijom, jedinice su do jutra osvojile cijeli grad i otvorile gradska vrata.⁷⁰ Belizar je točno predvidio da će vojska nakon ulaska u grad harati i uništavati. Navodno je bio osramoćen zbog takvog djelovanja. Dopustio je vojnicima da se nagrade blagom, ali nisu smjeli dirati stanovnike. Opsada Napulja ukupno je trajala 20 dana.⁷¹ Primjer je operacije koju je Belizar često ponavljao po vrlo sličnome principu. Osvajanje Napulja smatrao je oslobodilačkim činom jer je trebalo osloboditi rimski narod od Gota.⁷² Pobjeda je bila božji dar pa ga vojnici nisu smjeli uprljati krvlju građana.⁷³ Gibbon navodi da Belizar nije htio da njegovi vojnici budu kao Huni koji u svojim osvajanjima uništavaju sve pred sobom.⁷⁴ Marcelinus navodi da je u razdoblju od 1. rujna 535. godine pa do 31. kolovoza 536. godine, „Belizar prešao Kampaniju i uništio Napulj.“⁷⁵ Zanimljivo je da Prokopije nigdje eksplicitno ne navodi da je Belizar uništio Napulj. Prema njegovom opisu djeluje kao da je Belizar zaustavio veće uništenje grada i smrt njegovih stanovnika. Prema zatečenim Gotima su se odnosili s poštovanjem te ih čak i prihvaćali u svoje redove.⁷⁶ Marcelinus nakon toga navodi da je Belizar „...uz božji blagoslov, napredovao prema Rimu.“⁷⁷

Osvajanje Napulja prouzročilo je slanje 4 000 Gota u blizinu Rima kako bi onemogućili osvajanje grada. Vitigis, novi gotski kralj, bio je puno sposobniji vojskovođa od Teodata. Zbog opasnosti od napada Franaka bio je prisiljen poslati jedinice na sjever Italije. Bury to smatra velikom greškom. Za njega bi slanje jedinice za obranu Rima bio bolji potez jer je moguće da se na taj način mogla izbjeći opsada.⁷⁸ Nakon osvajanja Napulja, Belizar kreće za Rim, a u Napulju ostavlja garnizon od 300 vojnika. Prokopije navodi kako je Belizar

⁷⁰ Procopius 1938. knjiga V str. 49.-50.

⁷¹ Isto, str. 51.-52.

⁷² Pazdernik 1974. str. 176.

⁷³ Isto, str. 180.

⁷⁴ Gibbon 2001. str. 1669.

⁷⁵ Croke 1995. str. 46.

⁷⁶ Maas 2005. str. 463.

⁷⁷ Croke 1995. str. 46.

⁷⁸ Bury 1958. str. 178.

odlučio voditi jedinice Latinskim putem do Rima umjesto Via Appiom. (Vidi Kartu 2. str. 17.)

Karta 2. (Izvor: http://www.straderomane.it/im/mp/map_r0001_lautulae.gif)

Ova ruta je vjerojatno bila teža od Via Appie, ali Belizar ju je vjerojatno odabrao jer ju je smatrao sigurnijom za svoje jedinice. Budući da je bila duža, moguće je da je htio zavarati Gote koji su vjerojatno očekivali da će napredovati izravnijom Via Appiom (vidi kartu 2. na stranici 17.). Kad je stigao do Rima, bio je prihvaćen u grad. Naime, Rimljani su odlučili da je bolje pustiti Belizara da uđe u Rim nego da se ponovi krvoproliće iz Napulja. Papa Silver ih je podržao u takvoj odluci.⁷⁹ Rim je oslobođen 9. prosinca 536. godine.⁸⁰ Oslobođen je nakon gotovo 60 godina barbarske vlasti.⁸¹ Maas navodi da je ovakvo brzo napredovanje jedinica sve do Rima bilo moguće jer Goti nisu imali adekvatno vodstvo. Situacija se bitno promijenila pod ravnanjem Vitigisa i Totile.⁸² Nakon ulaska u grad Belizar odmah naređuje obnovu zidina i radove na utvrđivanju grada. Znao je da ga očekuje žestoka opsada kada snage Vitigisa napokon stignu do Rima. Uz svaki obrambeni zid izgradio je još jedan bočni zid s kojeg ga se moglo pokrивati. Na taj način je svaki dio zida mogao biti branjen na vrlo efektivan način. Ispred zidina iskopao je duboki rov. Problem obrane Rima bio je u njegovom geografskom položaju. (Vidi Kartu 2. na stranici 17.) Grad se nalazio u nizini udaljenoj od mora što je značilo da će ga biti teško opskrbljivati pod opsadom. Belizar je u ovom trenutku ponovno

⁷⁹ Procopius 1938. knjiga V. str. 72.

⁸⁰ Evans 1996. str. 141.

⁸¹ Gibbon 2001. str. 1671.

⁸² Maas 2005. str. 123.

pokazao svoju vještinu planiranja. Brodovlje koje je cijelo vrijeme pratilo napredovanje vojske prevozilo je velike količine žita. Ono je dopremljeno u gradske žitnice zajedno sa svom dostupnom hranom koju su Rimljani mogli prikupiti na svojim poljima.

U međuvremenu su snage Belizara pripojile Samnium, Kalabriju i Apuliju. Usporedno s njegovim snagama, obalom Jadrana napredovao je drugi odsjek vojske koji je tada stigao do Liburnije.⁸³ Time su pod vlast Belizara došli svi teritoriji južno od Tibera. U ovoj fazi osvajanja Italije, Belizar šalje veliki broj vojnika u Toskanu gdje su se trebali sastati s drugom grupom vojske koja dolazi preko Liburnije. Time bi snage Gota bile okružene vještim manevrom dvaju vojnih grupa. Kako bi se ovaj veliki manevar ostvario, bilo je potrebno osvojiti gradove Narniju, Perusiju, Spalitium i druge. Prve borbe s Vitigisom odigrale su se upravo oko ovih gradova. Vitigis si nije mogao priuštiti da se dvije grupe vojske uspiju spojiti. Zbog toga i on djeluje u dva smjera. Jedan dio vojske šalje na Dalmaciju, a drugi na Belizara. Prokopije procjenjuje da je ukupno imao oko 130 000 pješaka i konjanika.⁸⁴ Postoje procjene da se radilo o 150 000 vojnika, ali Whately smatra da Prokopije pretjeruje u svojim navodima kako bi Belizarovu pobjedu učinio još većom.⁸⁵ Zbog opasnosti od opsade Rima, Belizar je naredio povratak dijela jedinica iz Toskane. Pred jakim neprijateljem njegovo je najveće oružje bio intelekt koji mu je omogućio mudro djelovanje i izbjegavanje nepotrebnih gubitaka.⁸⁶ Kako bi se odgodilo napredovanje Vitigisa izgrađen je drveni stražarski toranj kod mosta preko rijeke Tiber. Nadao se da će ova prepreka barem malo zadržati napredak Gota kako bi Justinijan mogao poslati pojačanje. Međutim, vojnici koji su trebali braniti toranj su pobjegli u strahu od sigurne smrti. Zbog toga je toranj osvojen već idućeg dana. Prvi okršaj ovih dvaju velikih vojskovođa bio je na obali rijeke Tiber kada je konjica Belizara u ophodnji naletjela na vojsku Vitigisa. U ovoj bitci Belizar je pokazao ludu odvažnost i hrabrost. Generali vojske uobičajeno su vodili borbu iz zadnjih redova jer su morali upravljati vojskom. U ovoj bitci, Belizar je ušao u prve redove i borio se sa svojim vojnicima rame uz rame. Prokopije ga osuđuje zbog ove ludorije jer je time ugrozio nastavak kampanje. Smrt generala bila bi kraj ovog pothvata. Smatra da ga je od sigurne smrti spasio njegov iskusni vojni konj.⁸⁷ Ipak, ovakvo djelovanje motiviralo je vojsku i ona je odnijela pobjedu uz uništenje oko tisuću Gota. Belizar je također izgubio mnogo vojnika. Na kraju su Belizarovi vojnici morali bježati

⁸³ Procopius 1938. knjiga V. str. 77.

⁸⁴ Isto, str. 81.

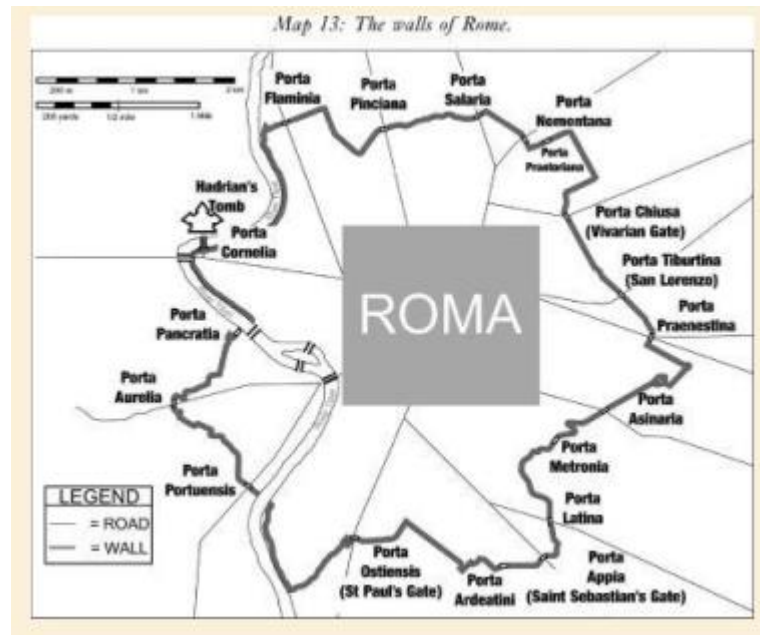
⁸⁵ Whately 2016. str. 173.

⁸⁶ Isto, str. 192.

⁸⁷ Procopius 1938. knjiga V. str. 87.

kad ih je napala gotska konjica. Samo uz žrtvu jednog od vojnika uspjeli su se dohvatiti sigurnosti u zidinama Rima. Vojnici su mogli vidjeti da Belizar nije samo njihov vrhovni zapovjednik. On je jedan od vojnika. Iskazivali su mu ogromno poštovanje zbog toga što je učinio iako je riskirao vlastiti život i cijelu kampanju.

2.3. Opsada Rima

Karta 3. (Izvor: Hughes 2009. str. 141.)

Ova pobjeda bila je samo početak duge bitke za Rim. Belizar je imao sreće što je Rim bio prevelik da bi ga se napalo cijelom dužinom zidina koja je iznosila skoro 19 kilometara.⁸⁸ Grad je imao 14 velikih vrata i još nekoliko manjih (Vidi kartu 3. na stranici 19.). Zbog toga je predstavljao veliki izazov za obranu, pogotovo u slučaju kada zapovjednik u svojim rukama ima ograničeni broj vojnika. Martindale navodi da je Belizar u trenutku početka opsade imao samo 5 000 vojnika.⁸⁹ Goti su znali da rimskih vojnika nema puno i zato su koncentrirali napad na 5 glavnih vrata. Hughes odbacuje brojke od 150 000 gotskih vojnika te opravdava svoj stav logičnim zaključkom. Ako su Goti imali tako mnogo vojnika, tada ne bi morali napasti samo 5 od 14 gradskih vrata nego bi mogli napasti cijelu dužinu zidina.⁹⁰ Napravili su kampove s obje strane Tibera što im je omogućilo napadanje svakog dijela zidina. Nakon toga prekinuli su svih 14 akvadukta iz kojih je Rim dobivao vodu. Belizar je osobno sudjelovao u

⁸⁸ Evans 1996. str. 142.

⁸⁹ Martindale 1971. str. 198.

⁹⁰ Hughes 2009. str. 132.

obrani Salarijskih i Pinicijskih vrata koja su bila najslabija (Vidi kartu 3. na stranici 19.). Na unutrašnjoj strani vrata izgrađen je još jedan kameni zid tako da ih je bilo nemoguće probiti.⁹¹ Budući da nije bilo vode za mlinove, nije se moglo mljeti žito. Belizar je osmislio genijalan sustav za mljevenje žita. Preko rijeke Tiber stavio je dva užeta na koje je zakvačio po 2 čamca u paru. Između njih postavljen je mehanizam s mlinskim kotačem. Takav mehanizam postavljen je između svakog para čamaca tako da su se svi neovisno okretali i pogonili mlinove.⁹² Vitigis ih je uništio bacanjem balvana i mrtvih rimskih vojnika u rijeku. Nastavak takvih pokušaja je spriječen postavljanjem lanca iznad površine vode koji je uz zadržavanje bačenih predmeta također onemogućio Gotima da pokušaju brodovima ući u Rim. Cjelokupna situacija za građane Rima bila je relativno povoljna. Jedino što im je nedostajalo bila je mogućnost kupanja. Sukobi s građanstvom počeli su zbog progonstva pape Silvera kojeg je Belizar prognao u Grčku zbog optužbi da surađuje s Gotima. Umjesto njega postavio je papu Vigila.⁹³ Antonina i Silver su bili prijatelji pa Garland smatra da je Antonina lako mogla nagovoriti Belizara da progna papu.⁹⁴ S vremenom su se rimski građani ipak počeli buniti protiv opsade i Belizara.⁹⁵ Epizodu o opsadi Rima zabilježio je i Marcelinus koji navodi da je uzurpator Vitigis izveo opsadu Rima. Nakon duge opsade iscrpio je snage Belizara pa je pod silovitim pritiskom gladi i gotskih patrola bio prisiljen tražiti pojačanje od Justinijana. Car je odgovorio slanjem jedinica pod Martinom i Valerijanom, ali opsada nije oslabljena.⁹⁶

Kako bi osvojio Rim, Vitigis je izgradio visoke drvene tornjeve s kojih je planirao lansirati svoj napad preko zidina. Tornjevi su čak imali i vlastite kotače kako bi ih se moglo micati po terenu. Također je dao pripremiti ovnove za vrata te veliki broj ljestvi. Kako bi tornjeve mogli približiti zidinama, trebalo je prijeći duboke rovove koje su napravili vojnici Belizara. Ovaj problem pokušali su riješiti tako da u rovove nabacaju svežnjeve pruća, ali to nije uvijek funkcioniralo zbog velike mase tornjeva. Dok je Vitigis gradio opsadne sprave, Belizar je postavljao protuopsadne sprave. Na stražarske tornjeve postavio je katapulte strelica, kamenobacače itd. Iznad vrata je postavljao sprave zvane vukovima. Radilo se o debeloj gredi prepunoj šiljaka koja bi se bacila na napadače ako bi uspjeli probiti gradska vrata.⁹⁷

⁹¹ Procopius 1938. knjiga V. str. 95.

⁹² Isto, str. 95.

⁹³ Evans 1996. str. 145.

⁹⁴ Garland 1999. str. 36.

⁹⁵ Procopius 1938. knjiga V. str. 95.-98.

⁹⁶ Croke 1995. str. 47.

⁹⁷ Procopius 1938. knjiga V. str. 101.-103.

U zoru je započela opsada Rima te ovaj dan Gibbon naziva najvećim danom u karijeri Belizara.⁹⁸ Navodno se smijao kad je ugledao brojne gotske sprave. Prva gotska žrtva pala je od ruke Belizara koji je odapeo strelicu i ubio gotskog zapovjednika. Naredio je vojnicima da odapinju strelice u volove koji su vukli opsadne tornjeve. Na taj način bili su efektivno imobilizirani. Prokopije objašnjava da se Belizar smijao jer je znao da će volovi morati vući takve masivne sprave, a bili su lak plijen za njegove streličare. Glavna bitka se odvijala pred Prenestinskim vratima (vidi kartu 3. na stranici 19.) gdje je Vitigis organizirao duboke falange koje su držale jak pritisak na vratima. Belizar je u ovome trenutku raspolagao s oko pet tisuća vojnika koji su morali braniti cijelu dužinu gradskog zida. Vitigis je iznenadio Belizara koncentriranim napadom na dio zida kojeg je najteže osvojiti. Radi se o zidu uz rijeku Tiber kojeg je baš zbog nedostupnosti branio mali broj vojnika (vidi kartu 3. na stranici 19.). Gotska vojska brzo se počela penjati po ljestvama da prijeđe ovaj zid, a streličari su pokrivali one koji su se penjali.⁹⁹ Belizarevi streličari su im vratili žestokim valovima strelica pa su prisilili napadače da se skrivaju pod štitovima. U blizini zida bila je grobnica s koje su rimski vojnici skinuli kipove i polomili ih. Nakon toga su ove kamene gromade koristili za bacanje na vojnike koji su se penjali na zidine. Vojnici su se vrlo dobro snašli u ovoj situaciji gdje su bili brojčano inferiorni. Katapulti koji su lansirali strelice su imali ogroman psihološki efekt na gotsku vojsku. Kada bi odapeli tu strelicu, ponekad je probila vojnike ili ih odnijela sa sobom i zakucala u drvo. U međuvremenu se počeo urušavati zid na Vivariumu pa je Vitigis koncentrirao svoj napad na tom dijelu zida. Vivarium je bio dio grada u kojem su Rimljani držali svoje egzotične životinje.¹⁰⁰ Kad su Goti probili ovaj zid našli su se u novom zatvorenom prostoru jer je Vivarium bio ograđen drugim zidom. Ovo je bila srećom ostvarena klopka u kojoj je stradao veliki broj Gota.

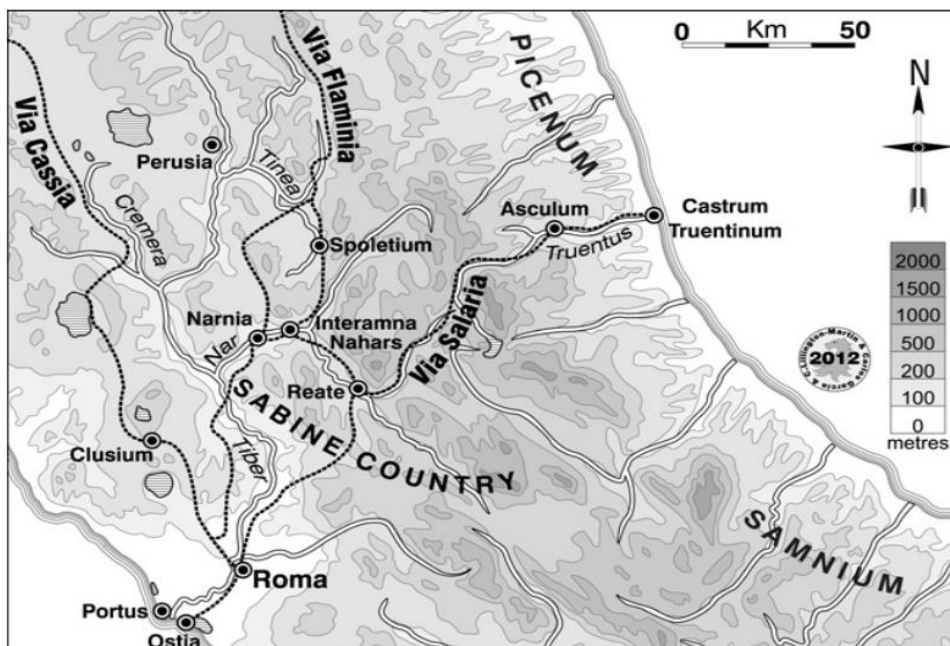
Na Salarskim vratima je Belizar naglo otvorio vrata kada Goti to nisu očekivali i brzo poslao svoje vojnike koji su poharali iznenađene Gote (Vidi kartu 3. na stranici 19.). Zbog ovakvih dosjetljivih akcija do kraja dana je poginulo 30 000 Gota. Belizar je slavljen kao veliki pobjednik ove bitke, a vojnici su se nagradili pljačkanjem gotskih tijela. Nakon bitke Belizar piše izvještaj Justinijanu. Hvali se da je s 5 000 vojnika odbio 150 000 Gota. Priznaje da je imao veliku sreću što je uspio obraniti grad pa traži pojačanje da se ne bi morao

⁹⁸ Gibbon 2001. str. 1676.

⁹⁹ Procopius 1938. knjiga V. str. 105.-107.

¹⁰⁰ Isto, str. 109.-111.

ponovno oslanjati na sreću. Justinijan je brzo prikupio vojsku i brodove te šalje Valerijana i Martinusa da ih vode Belizaru. Vojska je krenula iz Konstantinopola oko zimskog solsticija pa je bila prisiljena prezimiti u Grčkoj.¹⁰¹ Kako dodatnu mjeru opreza, Belizar je naredio Rimljanima da svoje žene, djecu i stvari odvedu u Napulj gdje će biti sigurniji. U Rimu jednostavno nije bilo dovoljno hrane pa je uz tu mjeru uveo smanjenje porcija hrane. Tijekom noći Belizar je dopustio Murima da napadaju Gote iz tame, otimaju im životinje i ubijaju ih. Belizar se divio njihovoj sposobnosti da napadnu iz mraka, a onda pobjegnu Gotima bez traga.¹⁰² To nam govori da je Belizar dobro razumio da multietničnost njegovih jedinica znači da može koristiti posebne grupe kao specijalne jedinice jer su bile posebno dobre u određenim zadacima. Ova ideja donijela je velike pozitivne učinke njegovoj kampanji. Nedostajalo je stražara na zidinama jer su se vojnici morali odmarati kako bi uvijek bili spremni. Budući da su se građani žalili Belizaru da nemaju nikakvog posla (a bili su radni ljudi), dopustio im je da za plaću čuvaju zidine i time popunjavaju rupe gdje je nedostajalo vojnika. Noću su vojnici puštali pse i patrolirali rovovima da se Goti ne bi mogli ušuljati u grad.¹⁰³

Karta 4. (Izvor: Sarantis, Christie 2013. str. 615.)

Iz svega što sam naveo u analizi defanzivnog djelovanja na području grada Rima, vidljivo je da Belizar ovdje djeluje kao upravitelj grada. Morao je osmisliti i upravljati svakim

¹⁰¹ Procopius 1938. knjiga V. str. 114.-115.

¹⁰² Isto, str. 120.

¹⁰³ Isto, str. 121.

dijelom gradskog života, brinuti o vojnicima, ali i građanima. Prokopije navodi da je Belizar vrlo malo spavao i malo jeo što je zabrinjavalo njegovu ženu Antoninu. U potpunosti se posvetio cilju obrane grada bez obzira na cijenu. Evans navodi da je stanje bilo toliko loše da je Belizar u jednom trenutku počeo vjerovati u nepotvrđene glasine o dolasku pojačanja.¹⁰⁴ Nakon velike bitke za Rim, za Belizara će veliku ulogu igrati luka preko koje je Rim bio povezan s morem. Radilo se o luci Portus (vidi kartu 4. na stranici 22.). Vitigis je znao da se radi o mjestu na koje će Belizaru pristići pojačanje s potrepštinama pa ga je odlučio zauzeti. Luka je bila pozicionirana na ušću rijeke Tiber pa su brodovi mogli ploviti uzvodno sve do Rima. U brznoj akciji Goti su zauzeli luku koja nije bila branjena jer Belizar nije imao dovoljno jedinica. Luka je zauzeta tri dana poslije bitke, a 20 dana kasnije je napokon stiglo pojačanje u obliku 1600 konjanika. Belizarov savjetnik je žalio za gubitkom Portusa jer je bio toliko dobro utvrđen da ga je samostalno moglo braniti 300 vojnika.¹⁰⁵ Marcelinus navodi da je u Portus poslano pojačanje kojeg je između ostalih vodio zapovjednik Ivan.¹⁰⁶ Međutim, on ne navodi da je Vitigis zauzeo ovu luku zbog čega je flota morala pristati u luku Ostiu. Kako bi slabio redove Gota između bitaka, Belizar je slao konjanike da s brda odapinju strelice i ubijaju Gote. Tako su ih namamili u potjeru te nakon toga bježali natrag u grad. Ovakve akcije bile su vrlo česte i koštale su Gote velikog broja njihovih vojnika. Prokopije navodi da je u tri takve akcije ubijeno oko četiri tisuće Gota što mnogo govori o tome koliko su takve gerilske operacije bili učinkovite. Iznenađni napadi su se pokazali boljima od otvorene borbe jer su bili manje rizični. Veličina vojske u ovo vrijeme više nije bila ključna za pobjedu u ratu. Umjesto toga je trebalo pronaći slabosti protivnika i iskoristiti ih.¹⁰⁷

U jednoj anegdoti Prokopije izvještava o tome kako je Belizar znao kako se boriti s Gotima. Objasnio je da je u prvotnim borbama, u trenutku kada se Belizar borio s prvim redovima, shvatio kolika je razlika između gotskih vojnika i njegovih vojnika. Shvatio je da u masovnim borbama Goti nemaju šanse jer se veliki dio rimske vojske sastojao od konjanika koji su bili vješti u ispaljivanju strijela tijekom jahanja dok Goti nisu imali takvih jahača. Njihovi konjanici su koristili mačeve i koplja, a streljari su se skrivali iza oklopljene pješadije. Zbog toga se gotske konjanike moglo uništiti iz daljine jer su se morali jako približiti da bi bili učinkoviti. Belizar je kapitalizirao ovu prednost u svakoj bitci gdje je to bilo

¹⁰⁴ Evans 1996. str. 143.

¹⁰⁵ Bury 1958. str. 187.

¹⁰⁶ Croke 1995. str. 47.

¹⁰⁷ Kaegi 1983. str. 9.

moгуće.¹⁰⁸ Čini se da njegov ulet u prve redove nije bio toliko lud, koliko proračunat način upoznavanja neprijateljskih snaga i njihovih mogućnosti.

Belizar je priželjkivao otvorenu bitku s Vitigisom, ali je zbog manjka jedinica prisiljen na odgađanje. U ratovanju protiv snažnijeg protivnika bilo je važno strpljenje, dobar odabir trenutka te mudrost. U bitkama se ne traži slava već pobjeda jer je posao vojskovođe bio takav da mora pobjeđivati.¹⁰⁹ Navodno je pristao na otvorenu bitku zbog svojih vojnika koji su bili željni borbe. Bitku prihvaća zato što moral svojih vojnika smatra najvažnijim u bitci.¹¹⁰ Belizar je vojsku podijelio na dva dijela. Veći dio izašao je na jedna gradska vrata i to je bila glavna udarna snaga. Manji dio je čuvao dio s druge strane Tibera kako se taj dio gotske vojske ne bi mogao pridružiti glavnoj borbi. Taj dio vojske čuvao je nizinu Nero. Glavni dio vojske činila je konjica koju je straga podržavala pješadija. Ona je imala zadatak zaustaviti neprijatelja ukoliko Belizarova konjica bude natjerana u bijeg. Vitigis je koristio više ili manje istu taktiku.¹¹¹ Bitka je započela rano ujutro kad su Goti napali u gustoj formaciji, što je značilo da su bili lak plijen za rimske streličare. Zbog agresivnog napada, Belizar je do sredine dana odbacio Gote sve do njihovog kampa. U nizini Nero, Muri su brzim napadima ubijali Gote. Nakon toga su rimske jedinice odlučile krenuti u juriš. Siloviti napad je šokirao i paralizirao Gote. Čini se da nisu očekivali tako smjeli napad. Rimska vojska ipak nije uspjela uništiti Gote jer je u ključnom trenutku došlo do nesuglasica. Naime, građani su bili izmiješani s profesionalnim vojnicima i nisu razumjeli zapovijedi koje su im bile dane ili ih nisu čuli. Zbog toga se juriš neslavno raspao. Trebali su uništiti most da se dvije vojske Gota ne spoje u jednu te nakon toga napasti jedinice s kojima se borio Belizar. Međutim, nakon juriša su počeli pljačkati tijela ubijenih Gota. Goti su to iskoristili te ih mnogo pobili i natjerali u bijeg.¹¹² Zbog ovog ogromnog propusta Goti su uspjeli natjerati u bijeg cijelu rimsku vojsku. Snage Belizara su napadnute s boka jer jedinice u nizini Nero nisu odradile svoj posao te je i on natjeran u bijeg. Hrabrost dvaju Izaurijaca koji su vodili pješadiju spasilo je Belizara od velikog uništenja. Njih dvojica su navodno samostalno zadržavali napade Gota sve dok rimska vojska nije bila sigurna u zidinama. Obojica su poginuli uz najveće iskazano poštovanje od strane vojske i Belizara.¹¹³ Nakon ove bitke Belizar više nije riskirao cijelu vojsku. Vratio se brzim napadima konjice koje su sad odrađivali Huni jer su bili odlični

¹⁰⁸ Procopius 1938. knjiga V. str. 129.

¹⁰⁹ Kaegi 1983. str. 6.

¹¹⁰ Procopius 1938. knjiga V. str. 131.

¹¹¹ Isto, str. 134.-135.

¹¹² Isto, str. 137.-139.

¹¹³ Isto, str. 141.

strijelci i masakrirali su Gote. Nakon svega toga Justinijan napokon šalje plaću za vojnike. U međuvremenu se vodi veliki broj manjih bitaka. Prokopije opisuje kako su vojnici doživljavali nevjerojatne ozljede tijekom borbe. Neki od njih su se nastavljali boriti nakon što bi ih pogodila strijela. Jedan od vojnika se nastavio boriti nakon što mu je jedan Got zabio koplje u glavu. Čini se da su rimske jedinice bile iznimno izdržljive. Moguće je zaključiti da je oprema koju su imali bila najviše kvalitete jer Prokopije opisuje slučajeve gdje su pojedinci primali udarce koplja i strijela koji nisu uspjeli probiti oklop. Zbog toga se vojnike udaralo tamo gdje njihovo tijelo nije bilo pokriveno oklopom. Teško ranjene vojnike su liječili doktori koji su vrlo dobro poznavali anatomiju.¹¹⁴

Oko proljetnog ekvinocija, glad i bolesti nanijele su velike štete Rimu. Ostalo je vrlo malo žita za vojnike. Ljudi su pritiskali Belizara da se odigra finalna bitka kako bi se prekinula glad. Odbio je njihove želje jer ih je smatrao nepotrebnim rizikom za vojnike. Čekao je novu vojsku koja se okupljala u Kampaniji. Zadatak organizacije vojske i potrepština povjerio je Prokopiju koji je iz tog razloga oputovao na spomenutu lokaciju. U organizaciji mu je pomagala Antonina. Budući da je Portus bio uporište Gota, sve potrepštine slane su u obližnju luku Ostiu.¹¹⁵ Uskoro je u Napulj stiglo 3000 Izaurijaca, 800 tračkih konjanika te još 1000 konjanika različitog podrijetla. Tijekom noći izveden je napad na Gotski kamp u kojem je stradao veliki broj gotskih vojnika. Budući da su se našli u krugu Belizarovih jedinica, odlučili su mu poslati glasnika. Ubrzo je dogovoren prestanak rata. Belizaru bi bilo dopušteno zadržati osvojena područja. Goti su mu ponudili Siciliju, a Belizar im je zauzvrat garantirao Britaniju. Budući da finalni dogovor nije postignut jer je za njega potrebno odobrenje Justinijana, dogovoreno je primirje dok Justinijan ne odluči kako nastaviti djelovanje.¹¹⁶ Pregovori su ojačani međusobnom razmjenom taoca. Belizar je naredio da se malim brodovima uz Tiber dovoze potrepštine. Zanimljivo je da je on bio taj koji je prekršio primirje kad je naredio da njegove jedinice osvajaju utvrde u Picenumu. Uskoro je Vitigis odgovorio novim napadima na Rim koji su bili manjeg razmjera, ali vrlo agresivni. Potplatio je dvojicu rimskih građana da odnesu vino stražarima i u njega stave neku vrstu droge za spavanje. Dok su vojnici pili, pripremljene su ljestve za prelazak zida koji se nalazio uz samu rijeku Tiber.¹¹⁷ Jedan od spomenute dvojice ipak je popustio i sve priznao Belizaru. Drugom izdajici je dao odrezati nos i uši te je nakon toga poslan u neprijateljski kamp što su Goti

¹¹⁴ Procopius 1938. knjiga VI. str. 149.

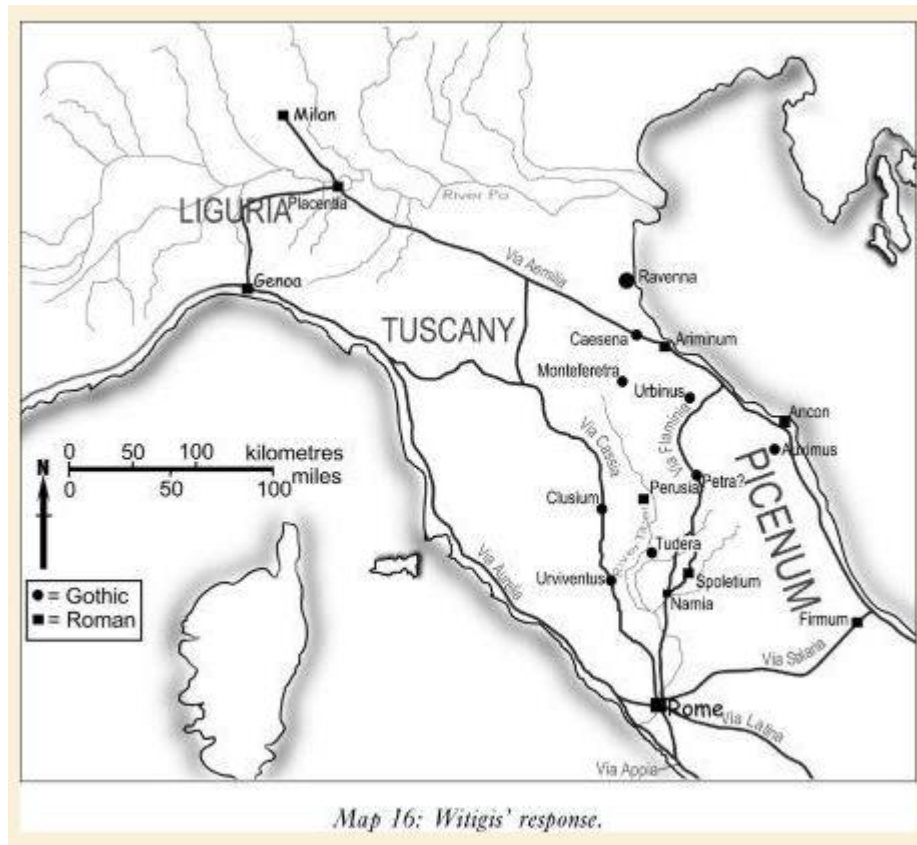
¹¹⁵ Isto, str. 154.-155.

¹¹⁶ Isto, str. 164.-168.

¹¹⁷ Isto, str. 178.-179.

protumačili kao božji znak da nikada neće osvojiti Rim.¹¹⁸ Službeni kraj opsade Rima Bury je datirao u ožujak 538. godine nakon godine i 9 dana.¹¹⁹

2.4. Nastavak osvajanja Italije

Karta 5. (Izvor: Hughes 2009, str. 158)

Jedinice u drugim krajevima Italije su nastavile sa osvajanjem. Nastavljeno je napredovanje prema Ravenni te je osvojen Arminium (vidi kartu 5. na stranici 26.). Goti su shvatili da je njihov glavni grad u opasnosti pa su se brzo povukli od opsade Rima. Belizar je uspješno iskoristio ovu situaciju za brzi napad kojim je potisnuo Gote. Vitigis je zbog toga bio prisiljen napasti Arminium kako bi zaustavio bilo kakvo napredovanje bizantske vojske prema Ravenni. Kako bi se ojačao Arminium, poslano je pola rimskih jedinica. One su trebale pomoći u premještanju snaga u Anconu te s boka napasti snage Vitigisa nakon što započnu opsadu Arminiuma.¹²⁰ Vitigis je koristio istu opsadnu taktiku pomoću opsadnih tornjeva kakvu je koristio tijekom opsade Rima. Razlika je bila u tome što Arminium nije imao duboke

¹¹⁸ Procopius 1938. knjiga VI. str. 179.

¹¹⁹ Bury 1958. str. 194.

¹²⁰ Procopius 1938. knjiga VI. str. 182.-184.

rovove ispred zidina koji bi spriječili prilaz opsadnim spravama. Zbog toga je rov trebalo na brzinu urediti preko noći što je velikom srećom promaknulo gotskim stražarima. Razvoj situacije je prisilio Gote da izgadne utvrdu. U isto vrijeme su gotske jedinice osvajale brojne utvrde u Liguriji od kojih je najvažnija bila Milan (vidi kartu 5. na stranici 26.).¹²¹ Time je započela nova faza rata. Belizar je odlučio da je vrijeme da izađe iz zidina Rima i u otvorenoj borbi zada Vitigisu konačan udarac. Zbog toga napušta Rim i u njemu ostavlja garnizon jedinica. Za to vrijeme je Vitigis započeo opsadu Ancone. Goti su se brzom akcijom uspjeli uspeti na zidine grada. Belizarove jedinice su jedva uspjele odbiti ovaj napad tako da su otjerali Gote sa zidina. Zbog stalne potrebe za novim jedinicama, Justinijan je odlučio poslati Narzesa da se bori rame uz rame s Belizarom. Doveo je veliku vojsku u kojoj je bilo oko 7 000 vojnika.¹²² Narzes se iskrcao u Anconi te je Belizar po njegovom iskrcavanju napokon napustio Rim.¹²³ Hughes naglašava da je broj vojnika carstva bio limitiran pa su pojačanja mogla biti poslana tek kada bi jedinice dovršile posao na drugom bojištu.¹²⁴ U ovome dijelu kampanje Belizar je igrao vrlo opasnu igru. Otvaranjem nove fronte oko Ancone i Arminiuma rastegnuo je svoje vojnike kojih nije bilo puno. Sve to je značilo da Belizar nije mogao otvorene ruke djelovati protiv Vitigisa nego je morao slati pomoć jedinicama na toj fronti koje su na sebe privukle najjači udar gotske vojske (vidi kartu 5. na stranici 26.). Belizarove nevolje bi vjerojatno bile znatno manje da Ivan (jedan od zapovjednika) nije zanemario Belizarovu zapovijed. Osvojio je Arminium, ali nije napao Auximum. Zbog toga je Vitigis uspio izvesti opsadu Arminiuma, a Belizar mu je prisiljen pomoći.¹²⁵

Dolazak Narzesa je značio da Belizar nije mogao djelovati slobodnih ruku jer novi dio vojske nije bio odan njemu. Zbog toga je održana konferencija u Firmiumu o nastavku kampanje. Obojica su bila u dilemi oko toga treba li odmah pomoći jedinicama u Arminiumu jer, ukoliko se to učini, Vitigis će zasigurno napasti straga sve one gradove koji bi ostali nebranjani. Narzes je ipak odlučio da treba pomoći jedinicama koje je u neugodnu situaciju doveo zapovjedništvo Ivana. Od glavne vojske je ostavljeno oko 1000 vojnika koji će čuvati pozadinu dok će se Arminiumu pomoći i sa kopna i sa mora.¹²⁶ Po dolasku Narzesa je odmah vidljivo da će se dvojica generala sukobljavati oko slave trijumfa nad Gotima. Narzes je bio vrlo bahat i nije poštivao veliko iskustvo kojeg je Belizar stekao tijekom godina ratovanja s

¹²¹ Procopius 1938. knjiga VI. str. 188.-192

¹²² Isto, str. 195.

¹²³ Evans 1996. str. 147.

¹²⁴ Hughes 2009. str. 152.

¹²⁵ Isto, str. 160.

¹²⁶ Procopius 1938. nastavak knjige VI. str. 7.-9.

Gotima. Budući da je imao malo jedinica, odlučio ih je voditi prema Vitigisu planinskim putevima kako ih se ne bi otkrilo. Dok je vojska napredovala, ispred nje su prolazile ophodnje pa su Goti shvatili da Belizar osobno vodi jedinice. Ujutro je flota stigla do Arminiuma i izazvala pravu paniku među Gotima. Počeli su panično bježati i skupljati stvari jer su mislili da je stigla velika vojska, a zapravo su je mogli vrlo lako pobijediti. Prokopije navodi da su bježali jer su silovite dugogodišnje bitke ostavile traga na njima. Zbog toga više nisu bili toliko hrabri kao nekad.¹²⁷ Može se pretpostaviti da su takve psihološke tragove imali i rimski vojnici iako Prokopije o tome ne govori. Zapis o opsadi Arminiuma možemo pronaći i kod Marcelinusa koji navodi da je Vitigis napustio opsadu Rima te prešao Apenine kako bi izveo opsadu spomenutog grada.¹²⁸ Nakon toga navodi: „Nakon što je otjeran iz Arminiuma od Narzesa koji napreduje iz Konstantinopola i od strane Belizara koji napreduje iz Rima, povukao se u Ravenu.“¹²⁹

Goti su se povukli, a Narzes i Belizar započeli su novu svađu. Belizar nije htio dijeliti zapovjedništvo jer je samostalno vodio rat tijekom dugog perioda. Prema tome, svaka bi pridošlica morala prihvatiti njegovo prvenstvo. Problem je bio u tome što je Belizar za nastavak kampanje ovisio o jedinicama Narzesa. Rekao je svojim zapovjednicima da su jako lakovjermi ako vjeruju da je Vitigis slab te da ga treba hitno napasti, kako je tvrdio Narzes. Umjesto toga, htio se ponovno vratiti defanzivnoj taktici utvrđivanja gradova u Liguriji, a tek onda nastaviti napade. Narzes je odbio takve planove i smatrao je da oni nisu u interesu carstva.¹³⁰ Čak je i optužio Belizara da djeluje suprotno tim interesima.¹³¹ Jedinice koje su vodili Narzes i Ivan nastavile su dalje i putem predaje gradova osvojili cijelu Emiliju. Bury je u svojem djelu tvrdio da je moguće da je Narzesova taktika osvajanja preko Auximuma i Arminiuma doista bila bolja od Belizarove.¹³² Belizar, za razliku od Ivana, nije napuštao opsadu grada kojeg se nije moglo osvojiti silom. Umjesto toga je okružio grad i izgladnjivao ga sve dok se napokon ne preda. Prednost ove taktike je bila u tome što su sve utvrde bile u sigurnim rimskim rukama pa nije postojala opasnost za napad straga. Italiju je pogodila velika glad jer su zbog rata uništeni svi usjevi. Nitko ih nije mogao obrađivati. Bilo je mnogo umrlih pa su ljudi jeli travu kako bi preživjeli ili se okretali kanibalizmu.¹³³ Opća glad je bila uzrok

¹²⁷ Procopius 1938. knjiga VI. str. 17.

¹²⁸ Croke 1995. str. 47.-48.

¹²⁹ Isto, str. 48.

¹³⁰ Procopius 1938. knjiga VI. str. 27.

¹³¹ Kaegi 1981. str. 53.

¹³² Bury 1958. str. 198.

¹³³ Procopius 1938. knjiga VI. str. 39.-43.

sloma obrane Milana koji je nakon duge opsade ponovno pripao Gotima. Zbog osvajanja ovog grada Goti su uspjeli osvojiti cijelu Liguriju.¹³⁴ Opsada je vjerojatno mogla biti prekinuta da su Narzes i Ivan htjeli pomoći Belizaru. Zbog brojnih pritužbi, Justinijan je odlučio opozvati Narzesa kako bi se izbjegli novi problemi. Marcelinus je zabilježio da Narzes odlazi natrag u Konstantinopol, ali ne navodi nikakve razloge tog odlaska.¹³⁵ Kako pratimo razvoj situacije, možemo vidjeti da snage Vitigisa polako opadaju. U ovim ključnim trenucima on je odlučio ostvariti kontakt s Perzijom. Uspio je dogovoriti otvaranje nove velike fronte između Bizanta i Perzije pa je Carstvo ponovno prisiljeno na borbu na dvije fronte. Justinijan zato šalje naredbu da se rat u Italiji mora brzo završiti. Tako je završila četvrta godina gotskog rata.

Sretna okolnost za Belizara je bila pobuna Gota u Ravenni protiv vlasti Vitigisa jer su smatrali da im Vitigis uopće ne pomaže kod opasnosti osvajanja grada. Nažalost, Franci su također shvatili da su Goti u lošoj poziciji pa su i oni organizirali prodor na teritorij Italije. Oko 100 000 Franaka zauzelo je Liguriju pod vodstvom Teudibreta. Prokopije kaže da su „...žrtvovali žene i djecu Gota“.¹³⁶ Nevjerojatan je način na koji je Belizar iskoristio praznovjerje Franaka kako bi ih natjerao u bijeg. Zaprijetio je Teudibretu nakon što su njegovi ljudi počeli umirati od dizenterije. Smatrao je da im je to božja kazna. Čuvši ovu prijetnju, Franci su vrlo brzo napustili područje Italije. Ovaj prodor Franaka je zabilježen u Kronici Marcelinusa koji navodi da je kralj Franaka, Theudebert, s ogromnom vojskom uništio Liguriju i Emiliju te zauzeo Genovu. „Nakon toga, kako bi pomogao svojim oboljelim jedinicama, sklopio je dogovor s Belizarom i vratio se u Galiju.“¹³⁷

2.5. Opsada Ravenne

Opsada grada počela je krajem 539. ili početkom 540. godine.¹³⁸ Dio vojske je stigao do Ravenne preko Dalmacije i pridružio se Belizaru u ovoj velikoj opsadi. Vitigisova žena Matasuntha, kći kraljice Amalsunthe, duži je period spletkarila protiv Vitigisa. Bila je ključan faktor u osvajanju Ravenne jer je dala zapaliti skladišta žita u gradu. Evans smatra da je

¹³⁴ Bury 1958. str. 205.

¹³⁵ Croke 1995. str. 48.

¹³⁶ Procopius 1938. knjiga VI. str. 87.

¹³⁷ Croke 1995. str. 48.

¹³⁸ Martindale 1971. str. 205.

moguće da je Belizar bio taj koji ju je potplatio kako bi izdala Vitigisa.¹³⁹ Kako bi se sukob okončao bez prevelikog prolijevanja krvi, iz Konstantinopola su stigli izaslanici kako bi sklopili dogovor s Vitigisom. Dogovoreno je da će Vitigisu pripasti talijanski teritorij sjeverno od rijeke Po. Uz dogovorenu raspodjelu teritorija, nametnuto mu je odricanje pola blaga koje će biti predano Justinijanu i obvezivanje na plaćanje tributa za posjede južno od rijeke Po. Belizar je bio vrlo nezadovoljan ovim dogovorom jer je mogao pobijediti Vitigisa i osvojiti cijelu Italiju za Carstvo.¹⁴⁰ Politika je zaustavila njegove težnje za velikim trijumfom. Ipak, razumljivo je da je Justinijan prihvatio ovaj dogovor jer je trebalo zatvoriti jednu frontu i posvetiti se borbi s Perzijom. Belizar je odbio potpisati sporazum kako bi mogao nanijeti odlučujući poraz Gotima.¹⁴¹ Zbog loše situacije, Goti su ga pokušavali nagovoriti da im postane kralj, ali ni u jednom trenutku se nije pokolebao u svojoj odanosti Justinijanu.¹⁴² Obećao im je da im se neće nauditi, ali da kraljevstvo može preuzeti jedino od Vitigisa u Ravenni. Rimska vojska je na taj način ušla u Ravennu putem prevare jer je Belizar prešutio činjenicu da neće uzeti gotsku krunu sve dok mu nisu otvorili gradska vrata¹⁴³. Kada se ova vijest pročula kraljevstvom, predali su se ostali gotski gradovi. Gibbon smatra da je Belizar zaslužio uzeti gotsku krunu, iako bi time izdao cara.¹⁴⁴ Prisutnost Belizara u Ravenni je zabilježena na mozaicima San Vitale na kojima je također prikazana Antonina. Njezina prisutnost na mozaiku mnogo govori o tome koliko je bila utjecajna u tadašnjem društvu.¹⁴⁵ Tako je završila šesta godina gotskog rata, 540. godine. Belizar se vratio u Konstantinopol, ali nije proslavio trijumf unatoč tome što ga je cijeli narod slavio kao heroja.¹⁴⁶ Trijumf mu je vjerojatno bio uskraćen jer se usprotivio odluci cara o što bržem potpisivanju mira u Italiji.¹⁴⁷ Također postoje indikacije da je Justinijan imao određene sumnje prema svojem generalu jer je postao iznimno moćan pa je postojao rizik rasta ambicije generala za uzurpiranjem prijestolja.¹⁴⁸ Nakon odlaska iz Ravenne nitko nije postavljen na mjesto Belizara kako bi bila izvršena adekvatna kontrola Gota. Zbog toga ne iznenađuje da su se vrlo brzo pobunili.¹⁴⁹ Marcellinus je u kratkim crtama zabilježio osvajanje Ravenne. Navodi da je Belizar ušao u

¹³⁹ Evans 1996. str. 149.

¹⁴⁰ Procopius 1938. knjiga VI. str. 125.-127.

¹⁴¹ Evans 1996. str. 148.

¹⁴² Procopius 1938. knjiga VI. str. 129.-131.

¹⁴³ Gibbon 2001. str. 1690.

¹⁴⁴ Isto, str. 1690.

¹⁴⁵ Andrescu-Tredgold i Tredgold 1997. str. 708.

¹⁴⁶ Procopius 1938. knjiga VII. str. 151.

¹⁴⁷ Evans 1996. str. 151.

¹⁴⁸ Sarantis i Christie 2013. str. 20.

¹⁴⁹ Evans 1996. str. 153.

Ravenu i nakon toga otišao u Konstantinopol zajedno s Vitigisom i njegovom ženom, cijelim njihovim bogatstvom te većinom gotskog plemstva.¹⁵⁰

¹⁵⁰ Croke 1995. str. 48.-49.

3. Totilina rekonkvista

Mir u Italiji nije dugo potrajao jer vodstvo nad Gotima preuzima Totila. On nije imao toliko brojnu vojsku kao što je imao Vitigis, ali bio je nevjerojatno sposoban vojskovođa. Bio je veoma pravedan prema zarobljenicima pa su često prelazili u njegove jedinice. Iskoristio je nezadovoljstvo Gota u Italiji u vrijeme kada Belizar nije bio prisutan da bi podigao ustanak i poveo vojsku u boj protiv Rimljana. Uspjesi su mu bili veliki. Bez Belizara, rimska obrana je vrlo brzo nestala. Justinijan je smatrao da će biti dovoljno poslati manju vojsku kao uvertiru u borbu koju će voditi Belizar kada dovrši posao u Perziji.¹⁵¹ Totila je krenuo u napad 542. godine¹⁵² te osvojio Toskanu, Kampaniju, Samniju, Apuliju, Kalabriju, Brutiju i Lukaniju. To znači da je Belizaru oduzeo praktički sav teritorij koji je bio osvojen u Italiji.¹⁵³ Marcelinus navodi kako je Totila došao na vlast nakon ubojstva njegovog prethodnika Erarichusa nakon čega je prešao rijeku Po i uništavao talijanske gradove. Ove događaje datira u razdoblje između 1. rujna 541. godine i 31. kolovoza 542.¹⁵⁴ Poslano je pojačanje iz Konstantinopola, ali Totila ih je očekivao pa zarobio vojnike, terete i brodove. Još je samo trebao osvojiti Napulj. Budući da je podijelio hranu njegovom stanovništvu, ono ga je dobro prihvatilo i grad se predao, a Totila je dao porušiti zidine tako da Belizar više nema potrebu osvojiti grad jer ga ne bi mogao braniti. Osvajanje je dobro dokumentirano u Marcelinusovoj kronici koji navodi silovito osvajanje gradova u Kampaniji, Napulja pa i glad koja je zavládala nakon njegovih pohoda.¹⁵⁵ Nakon tri godine osvajanja napokon se približio Rimu te započeo opsadu krajem 545. ili početkom 546. godine.¹⁵⁶ U tom trenutku 544. godine Justinijan šalje Belizara da spasi Rim od sigurnog osvajanja.¹⁵⁷ Na raspolaganje mu je stavljeno 7 000 vojnika, ali to nisu bile jedinice s kojima je ranije dijelio bojište. Radilo se o jedinicama koje su bile organizirane na brzinu kako bi se što prije kontriralo Totili.¹⁵⁸ Marcelinus navodi da je Belizar s istoka poslan u Italiju gdje je umjesto vojskovođe Ivana postavio Bessasa.¹⁵⁹ Ovog puta, Belizar je odlučio napasti preko Dalmacije kako bi mogao zadati direktan udarac u Ravenni i skršiti vlast Totile.

¹⁵¹ Hughes 2009. str. 191.

¹⁵² Bury 1958. str. 234.

¹⁵³ Procopius 1938. knjiga VII. str. 199.-201.

¹⁵⁴ Croke 1995. str. 49.

¹⁵⁵ Isto, str. 50.

¹⁵⁶ Bury 1958. str. 236.

¹⁵⁷ Procopius 1938. knjiga VII. str. 229.

¹⁵⁸ Evans 1996. str. 171.

¹⁵⁹ Croke 1995. str. 50.

Totila je obaviješten o tome što se događa. Nakon što je Belizar stigao u Ravennu, pozvao je Gote i Rimljane da mu se pridruže u borbi, ali nitko nije prešao na njegovu stranu. Nakon tog neuspjeha, nastavlja prema Emiliji gdje vraća neke gradove. Poslao je svoje osobne čuvare kao pojačanje utvrdama koje još nisu podlegle napadu Totile. Naredio je svoju već dobro poznatu taktiku naglih napada izlijetanjem iz utvrda te brzog povlačenja u sigurnost zidina. Zanimljivo je da Belizar nije mijenjao svoju taktiku. Godinama je koristio istu vrstu napada, iste psihološke trikove i isti način ratovanja. Tijekom ove desete godine rata, Totila je primijetio tu taktiku i zato otvoreno napao sve jače utvrde kako bi slomio Rimski otpor.¹⁶⁰ Vojska koja je trenutno bila na području Italije nije bila vojska Belizarovih vojnika. Zbog toga mu nisu bili odani. Događale su se izdaje i odbijali su se boriti jer nisu bili plaćeni. Zato Belizar moli pojačanje iz Bizanta. Zatražio je svoju vojsku, hranu, konje i sve ostale potrepštine. Ubrzo je zavladao glad jer su presječene opskrbe veze sa Sicilije.¹⁶¹

Belizar je morao napustiti Ravennu i otići u Epidamnus kako bi dočeka vojsku. Marcellinus navodi da je iz Ravenne otišao u Dyrrachium (rimsko ime za Epidamnus) nakon čega je usmjerio Ivana da napadne Kalabriju, a Belizar je preko Sicilije produžio prema Rimu.¹⁶² Zbog ponovnog dezertiranja vojnika, Totila je bio dobro obaviješten o akcijama i planovima rimske vojske. Dekadencija se uvukla u njihove redove. Počeli su se baviti trgovinom, preprodavali su hranu i masovno se bogatili dok su drugi umirali od gladi. Budući da je Bessas kao zapovjednik vojske kapitalizirao nestašicu hrane, i vojska se ponašala raskalašeno i neodgovorno.¹⁶³ Belizar je odveo flotu do Portusa kako bi došao do Rima, dok je Ivan trebao osloboditi okolicu Jonskog zaljeva te prijeći u Kalabriju.¹⁶⁴ Ponovno je počela opsada Rima. Kako bi nadjačao Totilu, Belizar je u njegove redove poslao lažne dezertere koji su izmjerili drvene opsadne tornjeve, te njihovu visinu javili Belizaru kako bi on mogao izgraditi tornjeve više od Totilinih.

Ova mudro izvedena operacija je značila da će u svakom trenutku borbe Belizarovi vojnici moći napadati s povišenog položaja što je taktička prednost. Kako bi dopremio potrebne potrepštine do Rima, pokrenuo je veliki graditeljski pothvat gradnje drvenog zida na dvjestotinjak čamaca koji su plovili prema Rimu. Taj zid je imao proreze kroz koje su

¹⁶⁰ Procopius 1938. knjiga VII. str. 247.-249.

¹⁶¹ Isto, str. 257.

¹⁶² Croke 1995. str. 51.

¹⁶³ Hughes 2009. str. 201.

¹⁶⁴ Procopius 1938. knjiga VII. str. 305.

streljari mogli odapinjati strijele na Gote, a istovremeno je štitio vojsku od Totilinih napada. Bilo je vrlo važno da se očuva sigurna luka u koju će jedinice moći pobjeći ukoliko Totila pobijedi u opsadi. Zbog toga ostavlja određeni broj jedinica u Portusu (vidi kartu 4. na stranici 20.). U ovoj teškoj operaciji osmislio je svaki korak kako bi bila dobro izvedena. Na jedan od svojih tornjeva je stavio čamac pun sumpora i drugih zapaljivih tvari. Čini se da su tornjevi pratili napredovanje čamaca uz rijeku Tiber i pomagali u njihovoj obrani. Totila je preko rijeke postavio lanac kako bi spriječio ulazak u Rim, ali lanac je uspješno uklonjen. Njegovi opsadni tornjevi su ispaljivali strelice po čamcima pa je Belizar dovezao svoj toranj do Totilinog. Bacili su ranije spomenuti čamac na neprijateljski toranj i zapalili ga. Svi Goti u tornju su živi izgorjeli. Nakon toga je ostatak Gota počeo bježati. Belizarova taktika šokantnog psihološkog učinka je prestravila neprijatelja.¹⁶⁵ Vidljivo je da je u organizaciji dao sve od sebe. Ovu operaciju možemo promatrati kao vrhunac ili kulminaciju svega onog što Belizara čini genijalnim vojskovođom. Bitka ga je toliko iscrpila da se nakon toga razbolio te duže vrijeme nije bio sposoban zapovijedati vojskom.

Nažalost, Rim je osvojen prevarom kada su Izaurijci prešli na Totilinu stranu te otvorili gradska vrata. Marcelinus datira ovu izdaju na dan 17. prosinca 546. godine.¹⁶⁶ Belizar je uspio uvjeriti Totilu da ne uništi cijeli grad. Ipak, prema navodima Marcelinusa se može zaključiti da je Totila uništavao kuće i rušio zidine te stanovništvo odvodio kao zatvorenike u Kampaniju. Nakon toga, Rim je bio napušten 40 dana.¹⁶⁷ Uskoro je Belizar ponovno lansirao napad i pobijedio Totilu u rimskom predgrađu. Kobra greška Totile je bila u tome što nije srušio sve gradske zidine kao što je to učinio u Napulju. Zbog toga je Belizar nakon zauzimanja morao izgraditi samo jedan srušeni zid i rimske zidine su ponovno bile potpune.¹⁶⁸ Za kompletno utvrđivanje grada bilo mu je potrebno samo 25 dana.¹⁶⁹ Osim Rima, Belizar je kontrolirao još neke predjele oko Jonskog zaljeva (Dryus) te u Kampaniji i Lukaniji. Sicilija je cijeli ovaj period ostala netaknuta od strane gotskih snaga.

Zbog opasnosti od Totilinih jedinica Belizar se morao povući na Siciliju u grad Messanu gdje je uskoro pristiglo pojačanje od 2 000 vojnika. Totila ga je prisilio da kao

¹⁶⁵ Procopius 1938. knjiga VII. str. 317.-319.

¹⁶⁶ Croke 1995. str. 51.

¹⁶⁷ Isto, str. 51.

¹⁶⁸ Procopius 1938. knjiga VII. str. 359.-361.

¹⁶⁹ Martindale 1971. str. 214.

bjegunac obilazi obalu bez da se usudi kročiti u unutrašnjost.¹⁷⁰ Kako bi se spriječili napadi na Picenum, vojska se opet podijelila (vidi kartu 4. na stranici 22.). Belizar se vratio u Rim, a ostatak jedinica vodili su Valerijan i Ivan prema Picenumu. Do kraja četrnaeste godine rata (549. godina), Belizar se konstantno morao povlačiti iz obalnih gradova što je značilo njegovo izbacivanje s kopna Italije.¹⁷¹ U svojem djelu „Tajna povijest“, Prokopije je iznimno oštro kritizirao ovaj dio kampanje u Italiji. Navodi da je Belizar „Iz svoje druge ekspedicije u Italiji donio samo sramotu: u cijelih pet godina kampanje nije uspio stati na talijansko tlo,...“¹⁷²

Opsada Rima je rezultirala pravom katastrofom za Belizara. Njegovi vojnici se više nisu htjeli boriti jer im nije stigla plaća iz Bizanta. Veliki broj vojnika je pristao uz Totilu.¹⁷³ On se prema ostatku vojnika odnosio s poštovanjem te im je dao novac za put i uz pratnju ih uputio prema Bizantu. Prokopije u „Tajnoj povijesti“ navodi da su se Belizar i njegovi vojnici bojali boriti. Budući da nisu mogli ništa učiniti protiv Totile, Prokopije ih optužuje za pljačku gradova i stanovništva kako bi se namirio dug kojeg je trebao podmiriti cara. Žestoko optužuje Belizara da je izgubio iz vida prave ciljeve kampanje te da se predao bazičnim ciljevima financijske zadovoljštine.¹⁷⁴ Totila je uskoro s 400 brodova poveo napad na Siciliju. Izvršio je opsadu Regiuma i Tarentuma te im također ponudio da mu se priključe ili da odu za Bizant.¹⁷⁵ Na kraju je cijela Sicilija potpala pod vlast Totile. Napadi bizantske vojske naišli su na velike probleme u realizaciji jer su ovih godina zabilježeni učestali napadi Slavena. To je značilo da jedinice nisu bile slobodne da bi branile Italiju, primarno zbog toga što su Slaveni u svojim naletima dolazili u blizinu Bizanta.¹⁷⁶ U „Tajnoj povijesti“, Prokopije navodi da je Belizar robovao željama svoje žene Antonine te da je zbog njezinog utjecaja molio cara da ga vrati kući. Optužuje ga da je zbog njegovog robovanja interesima svoje žene došlo do raspada kampanje u Italiji.¹⁷⁷ Justinijan ga više nije slao.¹⁷⁸ Vojne operacije na području Italije su se odvijale pod vodstvom drugih zapovjednika koji su nastojali ostvariti neke manje pobjede. Čast vođenja velike bitke koja je označila kraj Totile je pripala Narzesu. On je postao novi miljenik Justinijana koji je uvijek dobio adekvatne jedinice i opremu kada je to tražio.¹⁷⁹ U to

¹⁷⁰ Gibbon 2001. str. 1761.

¹⁷¹ Procopius 1938. knjiga VII. str. 467.

¹⁷² Procopius 2010. str. 26.

¹⁷³ Procopius 1938. knjiga VII. str. 11.

¹⁷⁴ Procopius 2010. str. 26.

¹⁷⁵ Procopius 1938. knjiga VII. str. 19.

¹⁷⁶ Isto, str. 53.

¹⁷⁷ Procopius 2010. str. 27.

¹⁷⁸ Procopius 1938. knjiga VII. str. 271.

¹⁷⁹ Gibbon 2001. str. 1766.

vrijeme je Teodora umrla od karcinoma pa je Antonina tražila od Justinijana da vrati Belizara iz Italije.¹⁸⁰ Pravi zadatak kojeg je Antonina trebala ispuniti je, prema Evansu, trebala biti molba Teodori da nagovori Justinijana da pošalje još jedinica u Italiju. Ipak, budući da je Teodora umrla, Antonina je zatražila povratak svog muža.¹⁸¹ Belizar je u trenutku njezine smrti vjerojatno već gubio nadu u nastavak jer je bilo upitno hoće li je Justinijan nastaviti financirati.¹⁸² Krajem svoje vladavine Justinijan je poprilično zapostavio vojsku pa su vojnicima kasnile plaće, potrepštine i pojačanja.¹⁸³

Uz manjak interesa cara, Belizar je izgubio potporu političkih snaga u Konstantinopolu pa je njegov povratak bio logično rješenje. Početkom 549. godine Belizar je zauvijek napustio Italiju.¹⁸⁴ Prava moćna vojska je poslana tek 552 godine za veliku bitku s Totilom.¹⁸⁵ U bitci s Narzesom Totila je ranjen dok su gotske jedinice nakon nepredvidive borbe pokušavale pobjeći. Narzes je iskoristio pobjedu kako bi te 552. godine ponovno uspostavio vlast u Rimu.¹⁸⁶ Nakon smrti Totile, Narzes je postigao dogovor s Gotima da mogu uzeti svoje blago i napustiti Italiju te da se nikada ne smiju vratiti na taj teritorij ili napadati Rimljane. Bitka kod Kume je označila posljednji pokušaj napada Gota. Na ovaj način je završio Gotski rat koji je 18 godina zadavao glavobolje bizantskim zapovjednicima. Narzes je bio zaslužan za povratak ostalih dijelova Italije.¹⁸⁷ Bury smatra da je zaslužio trijumf nad Gotima te do pobjede došao taktikom koja se u potpunosti razlikovala od Belizarove.¹⁸⁸ 555. godine su se predale posljednje gotske snage, ali Verona ostaje u njihovim rukama sve do 561. godine.¹⁸⁹ Čini se da je Justinijan krajem rata shvatio da Belizarov način ratovanja jednostavno ne može zaustaviti Totiline napade. Za kraj ovog rata bio je potreban agresivni vojskovođa koji se nije ustručavao sve staviti na kocku i zadati udarac punom silom. Najlakši način za osvajanje Italije jednostavno je bio ne poslati Belizara natrag u Italiju nego prepustiti vodstvo Narzesu koji je uspješno vratio ovaj teritorij pod okrilje Carstva.

¹⁸⁰ Bury 1958. str. 248.

¹⁸¹ Evans 2005. str. XX.

¹⁸² Martindale 1971. str. 215.

¹⁸³ Kaegi 1981. str. 59.

¹⁸⁴ Evans 1996. str. 175.

¹⁸⁵ Evans 2005. str. XXVI.

¹⁸⁶ Procopius 1938. knjiga VII. str. 391.

¹⁸⁷ Isto, str. 415.

¹⁸⁸ Bury 1958. str. 267.

¹⁸⁹ Hughes 2009. str. 210.

Prokopije u „Tajnoj povijesti“ navodi priču iz vremena nakon Belizara koja kaže da je Justinijan nakon svih kampanja optužio Belizara za urotu o preuzimanju trona nakon njegove smrti. Hughes smatra da je Belizar uvučen u zavjeru protiv svoje volje, ali ni u jednom trenutku nije izdao povjerenje Justinijana.¹⁹⁰ Za urotu je optužen 562. godine te su mu oduzete sve časti. Optužbe su ipak odbačene 563. godine pa su mu počasti ponovno zagantirane.¹⁹¹ Postoji legenda koja kaže da je zbog urote kažnjen oduzimanjem svega što je posjedovao i iskopane su mu oči. Priča kaže da je nakon toga Belizar prisiljen prosjačiti na ulici. Navodno je govorio: „Dajte novčić Belizaru generalu!“¹⁹²

¹⁹⁰ Hughes 2009. str. 209.

¹⁹¹ Isto, str. 216.

¹⁹² Procopius 2010. str. 114.

4. Zaključak

U početku ovog istraživanja pretpostavio sam da je Belizar bio školovani, profesionalni vojskovođa koji je svoje vještine stjecao tijekom obrazovanja. Čini se da ova pretpostavka nije bila u potpunosti točna. Napredovanje Belizara je zasigurno bilo potpomognuto njegovom pozicijom u gardi Justinijana te njihovim dobrim odnosima. Taktike koje je primjenjivao u svojim kampanjama djeluju kao proizvod genijalne primjene iskustva u bitkama te prilagođavanja pojedinim situacijama. Njegov način ratovanja ne djeluje kao direktna primjena znanja kojeg bi pojedinac mogao steći tijekom obrazovanja. Postavljena hipoteza o povjerenju Justinijana se pokazala ispravnom. Čini se da su Justinijan i Belizar tijekom cijele karijere zadržali dobar odnos. Kasniji problemi oko potencijalne urote u koju je Belizar umiješan su zapravo proizvod drugih pojedinaca koji su htjeli zamijeniti cara, a posljedica toga je bilo podizanje optužbe protiv Belizara. Čini se da doista nije zaslužio biti optužen za izdaju Justinijana. Sukladno tome, možemo zaključiti da Belizar nije bio smijenjen zbog straha Justinijana, nego iz razloga što je izgubio podršku političkih snaga u Konstantinopolu. Logičan potez za cara je bio opozvati generala koji je izgubio potporu i poslati novog koji bi pokušao izboriti pobjedu nekim drugačijim metodama. Ova situacija je potvrdila moju hipotezu o tome da je financijska podrška kampanje bila esencijalna u njezinoj provedbi. Kako je Belizar tijekom vremena gubio podršku, dobivao je sve manje i manje sredstava, vojnika i potrepština. Političke igre su ga lišile ovih važnih potrepština bez kojih nije mogao voditi kampanju. Hipoteza o Belizaru kao vrsnom diplomatu se također pokazala točnom. Ono što ga je činilo dobrim diplomatom je bilo vješto iskorištavanje situacije u kojoj je imao moćno Bizantsko carstvo iza svojih leđa kako bi izvršio politički i vojni pritisak te time osigurao diplomatske pobjede. S druge strane, ono što ga je činilo izvrsnim diplomatom je bila briga o civilnom stanovništvu i svojim vojnicima. Neovisno o situaciji, uvijek je pokušavao djelovati na način koji nije ugrožavao stanovništvo ili išao na štetu onih koji su mu bili odani. U početku istraživanja sam pretpostavio da Goti nisu imali dobar odnos s Belizarom. Ova hipoteza se pokazala ispravnom u određenoj mjeri. Čini se da su nakon brojnih sukoba Goti dobili uvid u vojni genij Belizara. Rast njihovog poštovanja kulminirao je pozivom Gota Belizaru da preuzme poziciju gotskog kralja. Ova činjenica pokazuje da su Goti iznad svega cijenili sposobnog i snažnog vojskovođu.

Kampanja osvajanja Italije je uspješno završena nakon gotovo 20 godina teških sukoba. Osvajanje Sicilije je omogućilo prelazak Belizarovim jedinicama na talijansko kopno

te vrlo brzo i uspješno osvajanje teritorija sve do Rima. Ova faza kampanje, uključujući uspješnu obranu Rima, pravi je pokazatelj taktičkih i strateških sposobnosti Belizara. Unatoč lošim izgledima uspio je obraniti grad te nastaviti osvajanje prema sjeveru. Belizarova defanzivna, krajnje oprezna taktika možda nije bila najbolje rješenje za osvajanje preostalog teritorija Italije. Narzes je ispravno zaključio da bi agresivni pristup mogao biti bolji kako bi se brzo podredio ostatak Gota. Ipak, čini se da je Justinijan napravio veliku grešku kada je odabrao Narzesa za sekundarnog zapovjednika u Italiji. Ta odluka je izazvala potpuno razjedinjenje vojske u ključnim trenucima kampanje kad je bilo potrebno izvesti vješte manevre za zauzimanje Ravenne i neutralizaciju gotske prijetnje. Smatram da bi Belizar, kroz određeno vrijeme, samostalno uspio osvojiti ostatak Italije. U navedenim okolnostima više nije imalo smisla poslati Belizara da ponovno zauzme Italiju jer njegova taktika nije bila adekvatna za suprotstavljanje Totili. U tom trenutku Narzes je doista bio ispravan odabir. Unatoč brojnim usponima i padovima koji su navedeni u ovome radu, smatram da Belizara treba promatrati kao iznimno vještog vojskovođu. Njegova taktika zapravo nije bila revolucionarna. Smatram da ga je uspješnim vojskovođom učinila nevjerojatna vještina iskorištavanja situacije i dostupnih sredstava. Neovisno o tome radi li se o utvrđivanju gradova, opsadama, korištenju terena ili nekim drugim elementima, Belizarova taktika je bez premca. Budući da se uspješno snalazio u svakoj situaciji smatram da je bio više nego sposoban samostalno podrediti Italiju. Navodi o utjecaju Antonine na njegovo djelovanje su vjerojatno barem djelomice točni, ali smatram da to nije bio odlučujući faktor u njegovom djelovanju. Njegova djela i njegovi uspjesi obilježili su povijest i ostavili nezaboravan utisak u bizantskoj povijesti. Nažalost, politički interesi i odnosi moći su ga stajali trijumfa u Italiji. Justinijanovi generali izborili su velike pobjede te su njegov utjecaj proširili preko vrlo velikog teritorija, ali budućnost carstva nije nikad krenula smjerom potpunog uspostavljanja starog carstva. Kad se sve zbroji i oduzme, Justinijanova ideja nije bila jedina ideja obnove carstva, ali Justinijan je ipak došao najbliže uspjehu. Ogromnu ulogu u tome uspjehu imao je Belizar. Njegovo djelovanje na istoku i zapadu jedan je od glavnih čimbenika uspješnog širenja carstva. Cijena toga bilo je iscrpljeno carstvo, prazna blagajna i neispunjeni snovi velikog generala.

Popis priloga

Karta 1. - Miroslav Brandt 1995. *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*. Zagreb: Školska knjiga.

Karta 2. - http://www.straderomane.it/im/mp/map_r0001_lautulae.gif

Karta 3. - Ian Hughes 2009. *Belisarius: The Last Roman General*. Barnsley, UK: Westholme Publishing.

Karta 4. - Alexander Sarantis, Neil Christie 2013. *War and Warfare in Late Antiquity*. Leiden, Boston: Brill.

Karta 5. - Ian Hughes 2009. *Belisarius: The Last Roman General*. Barnsley, UK: Westholme Publishing.

Popis literature

Primarni izvori:

1. Evagrius Scholasticus. *The Ecclesiastical History of Evagrius Scholasticus*. ur. Michael Withby 2000. Liverpool: Liverpool University Press.
2. Ivan Malalas. *The chronicle of John Malalas*. ur. Elizabeth Jeffreys et al 1986. Melbourne: Australian Association for Byzantine Studies.
3. Marcellinus. *The Chronicle of Marcellinus*. ur. Brian Croke 1995. Sydney: Australian Association for Byzantine Studies.
4. Procopius 1938. *History of the Wars*. The institute mediaeval studies – St. Michael's collage, Toronto: Richard Clay and Sons.
5. Procopius 2010. *The Secret History of Procopius*. www.forgottenbooks.org: Forgotten Books AG.

Sekundarna literatura:

1. Andreescu-Treadgold, I. i Treadgold, W. 1997. *Procopius and the Imperial Panels of S. Vitale*. College Art Association.
2. Brandt, M. 1995. *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Bury, J.B. 1958. *History of the Later Roman Empire From The Death of Theodosius I to the Death of Justinian*. New York: Dover Publications.
4. Evans, J.A.S. 1996. *The Age of Justinian: The Circumstances of Imperial Power*. London: Routledge.
5. Evans, J.A. 2005. *The Emperor Justinian and the Byzantine Empire*. London: Greenwood Press.
6. Garland, L. 1999. *Byzantine Empresses*. London: Routledge.
7. Gibbon, E. 2001. *History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. New York: Fred de Fau & company.
8. Hughes, I. 2009. *Belisarius: The Last Roman General*. Barnsley, UK: Westholme Publishing.
9. Kaegi, W.E. 1965. *Arianism and the Byzantine Army in Africa 533-546*. New York: Fordham.

10. _____ 1981. *Byzantine Military Unrest 471-843*. Amsterdam: Adolf M. Hakkert.
11. _____ 1983. *Some Thoughts on Byzantine Military Strategy*. Massachusetts: Hellenic College Press.
12. Maas, M. 2005. *The Cambridge Companion to The Age of Justinian*. USA: Cambridge University Press.
13. Martindale, J.R. 1971. *The Prosopography of the Later Roman Empire*. Cambridge University Press.
14. McCormick, M. 1986. *Eternal Victory: Triumphal rulership in late antiquity, Byzantium and the early medieval west*. Cambridge University Press.
15. Ostrogorski, G. 2002. *Povijest Bizanta 324. – 1453*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
16. Pazdernik, C.F. 1974. *Procopius and Thucydides on the Labors of War: Belisarius and Brasidas in the field*. Transactions of the American Philological Association. The Johns Hopkins University Press.
17. Sarantis, A. i Christie, N. 2013. *War and Warfare in Late Antiquity*. Leiden, Boston: Brill.
18. Whately, C. 2016. *Battles and Generals: Combat, Culture, and Didacticism in Procopius' Wars*. Leiden: Brill.